

Pauliina Kaarivaara & Meeri Tiikkaja

”SISKOT YMMÄRTÄVÄT – KUKAAN EI VÄHÄTTELE TOISEN KOKEMUSTA.”

Ikääntyneiden kokema lähisuhdeväkivalta ja vertaistuen merkitys

”SISKOT YMMÄRTÄVÄT – KUKAAN EI VÄHÄTTELE TOISEN KOKEMUSTA.”

Ikääntyneiden kokema lähisuhdeväkivalta ja vertaistuen merkitys

Pauliina Kaarivaara &
Meeri Tiikkaja
SOS17SPA
Kevät 2020
Oulun Ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijät: Pauliina Kaarivaara & Meeri Tiikkaja

Opinnäytetyön nimi: "Siskot ymmärtävät - kukaan ei vähättele toisen kokemusta." Ikääntyneiden kokemus lähisuhdeväkivalta ja vertaistuen merkitys

Työn ohjaajat: Seija Kokko & Reetta Saarnio

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2020

Sivumäärä: 51 + 6

Työn tarkoituksena on kuvailla lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden, kotona asuvien ikääntyneiden kokemusta vertaistuen merkityksestä. Kokemusten pohjalta kuvailemme, miten vertaistuki on ikääntyneen kokemuksen mukaan vaikuttanut asian käsittelyssä, ja mitä tulisi ottaa huomioon lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisessa, sekä vertaistukea- ja toimintaa järjestettäessä. Tutkimuksen myötä saadaan esille tärkeää kokemustietoa edelleen vähän puhutusta aiheesta. Työmme yhteistyökumppanina on Oulun ensi- ja turvakoti ry.

Työn tavoitteena on kuvailla vertaistuen merkitystä lähisuhdeväkivaltaa kokeneelle ikääntyneelle, jolloin sosiaalialan ammattilaiset voivat käyttää tietoa vertaistukiryhmän perustamiseen, ohjaamiseen ja kehittämiseen. Työn tulokset auttavat ammattilaisia lähisuhdeväkivallan sopivanlaisessa puheeksi ottamisessa, ikäluokan erityispiirteet huomioiden.

Työmme tietoperustassa määrittelemme käsitteitä ikääntynyt, lähisuhdeväkivalta sekä vertaistuki. Käsittelemme erityisesti ikääntyneiden kokemaa lähisuhdeväkivaltaa sekä ikäryhmään liittyviä erityispiirteitä ja riskitekijöitä lähisuhdeväkivallan ja vertaistuen suhteen. Aiheen sensitiivisyyden vuoksi käytimme tutkimusmenetelmänä kyselylomaketta, johon Oulun ensi- ja turvakoti ry:n vertaistukiryhmän osallistujat vastasivat.

Työmme päätuloksina saatiin esille kokemuksia vertaistuen merkityksestä. Vertaistukiryhmässä voidaan ymmärtää toisten kokemusta ja tulla myös itse ymmärretyksi. Vertaistukiryhmään osallistumista pidettiin todella tärkeänä ja sen koettiin tukevan lähisuhdeväkivaltaan liittyvien asioiden käsittelyä. Vertaistukitoiminnalla on iso merkitys lähisuhdeväkivaltaa kokeneen ikääntyneen hyvinvointiin. Hyvinvointia tukee henkisen ja sosiaalisen tuen saaminen. Tunne siitä, että muilla on samanlaisia kokemuksia kuin itsellä, koettiin vahvistavan sosiaalisen tuen saamista. Tuloksista saimme esille vertaistukitoiminnan järjestämiseen liittyviä olennaisia tekijöitä.

Jatkokehittämisideana kokisimme tärkeäksi selvittää, kuinka ihmiset ohjautuvat tämän kaltaiseen vertaistukitoimintaan ja kuinka hyvin julkisessa palvelujärjestelmässä on tietoa esimerkiksi tällaisesta, lähisuhdeväkivaltaa kokeneille ikääntyneille suunnatusta vertaistukitoiminnasta. Työssämme nousi esille tarve mahdollisen lähisuhdeväkivallan systemaattiseen puheeksi ottamiseen, säännöllisesti esimerkiksi lääkärintarkastusten yhteydessä. Puheeksi ottamiseen voisi kehittää toimintamallin, joka tekisi kysymisestä helpompaa, ja toisi asiakkaille selkeitä tilaisuuksia kertoa asiasta.

Asiasanat: Lähisuhdeväkivalta, vertaistukitoiminta, ikääntyneet, hyvinvointi

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in social services

Authors: Pauliina Kaarivaara & Meeri Tiikkaja

Title of thesis: "Sisters understand each other – nobody is dismissive about others experiences." The importance of peer support for elderly, who have experienced domestic violence or violence in a close relationship

Supervisors: Seija Kokko & Reetta Saarnio

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2020 Number of pages: 51 + 6

The aim of this study is to describe what is the meaning of peer support for elderly people, who have experienced domestic violence or violence in a close relationship. Basing on the experiences of the elderly, we describe how peer support has affected processing the matter and what should be considered when organizing peer activities and broaching domestic violence or violence in a close relationship. This study was made in cooperation with Mother and Child Home and Shelter in Oulu.

The framework of the study consists of the definitions of terms elderly, domestic violence and violence in a close relationship and peer support. The material was collected with a questionnaire from the participants of the peer support group.

The results of the thesis show that peer support has an importance to the well-being of elderly, who have experienced domestic violence or violence in a close relationship. Understanding other's experiences and becoming understood is possible in a peer support group. Peer support activities play a major role in the well-being of an elderly person who has experienced domestic violence or violence in a close relationship. Mental and social support increases well-being. Sharing of similar experiences strengthened the social support.

As a further development idea could be to sort out how people are directed to this kind of peer support activities and how well these kinds of services are known in the public service systems. Along our study we found out that there is a need for an operating model of broaching domestic violence or violence in a close relationship, systematically in certain occasions. The operating model could make broaching easier and would bring many occasions for the customer to tell about the violence.

Keywords: Peer support, domestic violence, elderly people, wellness

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	8
2 IKÄÄNTYNYT JA LÄHISUHDEVÄKIVALTA	10
2.1 Käsitteet.....	10
2.2 Lähisuhdeväkivalta ja sen eri muodot.....	11
2.3 Ikääntyneiden kokema lähisuhdeväkivalta.....	12
2.4 Ikäryhmän erityispiirteet ja riskitekijät	15
2.5 Tukimuodot väkivallan uhreille	16
2.5.1 Vertaistuki ja sen merkitys	17
3 TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	19
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	20
4.1 Kohderyhmän valinta	20
4.2 Aineiston keruu	20
4.2.1 Kyselylomakkeen laadinta	21
4.3 Aineiston analyysi	27
4.4 Luotettavuus ja eettisyys	31
5 TULOKSET	35
5.2 Tukee henkistä ja sosiaalista hyvinvointia	36
5.2.1 Luottamuksellinen ja avoin ryhmä mahdollistaa vertaistuen toteutumisen.....	36
5.2.2 Vertaistuesta saa voimavaroja.....	38
5.3 Aineistosta nousseet kehittämisideat.....	38
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	40
7 POHDINTA	43
7.1 Tutkimuksen tausta ja toteutus	43
7.2. Tulosten tarkastelu ja kehittämisideat.....	44
7.3 Oma oppiminen	46
LÄHTEET	48
LIITTEET	51

1 JOHDANTO

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, jonka tekijänä on uhrille läheinen henkilö ja väkivalta voi ilmetä useissa eri muodoissa kuten fyysisenä, henkisenä, taloudellisena, seksuaalisena tai kulttuurisena väkivaltana tai laiminlyöntinä ja kaltoinkohteluna. Väkivalta tapahtuu luottamuksellisessa suhteessa ja vaarantaa henkilön hyvinvoinnin, turvallisuuden ja terveyden. (THL 2018, viitattu 13.4.2019.) Ikääntyneellä tarkoitamme tässä työssä yli 60-vuotiaasta, kotona asuvaa henkilöä.

Aiheena ikääntyneiden kokema lähisuhdeväkivalta on ollut edelleen vähän esillä ja monissa lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä tutkimuksissa ikääntyneet on rajattu pois. (Luoma, Tiilikallio & Helakallio 2018, viitattu 21.2.2019.) Pelkästään tutkimus- ja tilastotietojen vähyys itsessään osoittaa ikäihmisten lähisuhdeväkivallan olevan vaiettu asia. Poliisitilastojen mukaan ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta on vähäisempää muuhun väestöön verrattuna. Tietoja voidaan kuitenkin pitää puutteellisina, sillä läheskään kaikki rikokset eivät tule ilmi. Tilastoissa on silti huomattavissa ikääntyneisiin kohdistuvien fyysisten sekä taloudellisten väkivaltatilanteiden kasvu. Useimmiten ikääntyneisiin kohdistuvat rikokset tapahtuvat heidän kotonaan ja tekijänä on perheenjäsen. Ikääntyneen kokemaa lähisuhdeväkivaltaa on vaikea tunnistaa. Selviytymiskeinoista ja sopivista auttamiskeinoista on edelleen liian vähän tietoa. (Ikonen 2015, 213.)

Oulussa toimineen Juuri-hankkeen tuloksena selvitettiin, että ikääntyneiden ja heidän läheistensä välisissä suhteissa on sellaisia erityispiirteitä, joihin nykyisillä auttamismenetelmillä ei voida vaikuttaa. Ikääntyneille tarkoitettua vertaistukiryhmää voidaan perustella sillä, että heidän elämäntilanteensa poikkeavat nuorempien ikäryhmien elämäntilanteista ja lisäksi on huomioitava tämän ikäryhmän läheissuhteiden erityispiirteet. (Tiilikallio & Säles 2018, 52.)

Työssämme on tarkoituksena kuvailla lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden, kotona asuvien ikääntyneiden kokemusta vertaistuen merkityksestä. Työn keskiössä on lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden ikääntyneiden kokemukset, joita kerätään kyselylomakkeella. Toteutamme opinnäytetyömme yhteistyössä Oulun ensi- ja turvakoti ry:n kanssa, jonka järjestämän vertaistukiryhmän osallistujat vastaavat kyselylomakkeisiin. Etsimme vastausta tutkimuskysymykseen: Millaisia kokemuksia ikääntyneillä lähisuhdeväkivaltaa kokeneilla on vertaistuesta. Tässä ikääntyneillä tarkoitetaan kotona asuvia henkilöitä, jotka käyvät vertaistukiryhmässä.

Väkivallan uhreille on tarjolla sekä julkisella että kolmannella sektorilla erilaisia tukimuotoja, joista yksi on vertaistukitoiminta. Vertaistuen avulla ihmiset, joilla on jokin yhteinen sairaus tai kokemus, voivat saada toisiltaan sellaista tukea, jota muilta auttamistahoilta ei voi saada. Vertaistukiryhmä- käsitteen mukaan ryhmässä voi siis kokea vertaisuutta ja saada tukea. Vertaistukiryhmän perustan luovat yhdenvertaisuus, yhteistyö ja keskinäinen tuki. (Laimio & Karnell 2010, 9-14.)

Työn tavoitteena on kuvailla vertaistuen merkitystä lähisuhdeväkivaltaa kokeneelle ikääntyneelle, jolloin sosiaalialan ammattilaiset voivat käyttää tietoa vertaistukiryhmän perustamiseen, ohjaamiseen ja kehittämiseen. Työn tulokset auttavat ammattilaisia lähisuhdeväkivallan sopivanlaisessa puheeksi ottamisessa, ikäluokan erityispiirteet huomioiden.

2 IKÄÄNTYNYT JA LÄHISUHDEVÄKIVALTA

Tässä osiossa avaamme työn kannalta olennaisia käsitteitä ja teemme kirjallisuuskatsausta aiheesta.

2.1 Käsitteet

Ikääntynyt

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista määrittelee ikääntyneeksi väestöksi vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä olevat henkilöt. Vanhuuseläkeikä määrittyy syntymävuoden mukaan. Iäkkäällä henkilöllä taas viitataan henkilöön, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä. (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 28.12.2012/980, 2012, 1:3.) Tässä työssä tarkoitamme ikääntyneellä yli 60-vuotiaasta, kotona asuvaa henkilöä.

Lähisuhdeväkivalta

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, jonka tekijänä on uhrille läheinen henkilö, kuten nykyinen tai entinen kumppani tai perheenjäsen. Väkivalta voi ilmetä useissa eri muodoissa kuten fyysisenä, henkisenä, taloudellisenä, seksuaalisena tai kulttuurisena väkivaltana tai laiminlyöntinä ja kaltoinkohteluna. Lähisuhdeväkivalta poikkeaa muusta väkivallasta niin rikoksena, väkivallan muotona kuin myös kokemuksena. Teko tai tekemättä jättäminen tapahtuu luottamuksellisessa suhteessa ja vaarantaa ikääntyneen hyvinvoinnin, turvallisuuden ja terveyden. Lähisuhdeväkivalta ei aina tule viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tietoon, siihen liittyvän häpeän ja syyllisyyden vuoksi. (THL 2018, viitattu 13.4.2019.)

Tässä työssä käytämme lähisuhdeväkivalta-käsitettä kuvaamaan kaikkia edellä mainittuja väkivallan eri muotoja ja keskitymme kotona asuvien ikääntyneiden kokemuksiin lähisuhdeväkivaltatilanteisiin. Suljemme työn ulkopuolelle laitoshoidossa tapahtuvan lähisuhdeväkivallan. Kohderyhmän henkilöiden kokeman lähisuhdeväkivallan muodot tulevat rajaamaan sitä, mitkä väkivallan muodot ovat työssämme eniten esillä.

2.2 Lähisuhdeväkivalta ja sen eri muodot

Lähisuhdeväkivalta voi ilmetä monessa eri muodossa. Käytännössä lähisuhdeväkivallan muodot ovat usein toisiinsa kietoutuneita, niitä käytetään samanaikaisesti ja toistuvasti. Esimerkiksi seksuaalinen väkivalta täyttää aina myös henkisen ja fyysisen väkivallan tunnusmerkit, ja myös taloudelliseen hyväksikäyttöön liittyy usein henkistä ja fyysistä väkivaltaa. (Luoma & Manderbacka 2009, 10.) Tyypillisimmin ikääntyneiden kokemalla lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan yli 65- vuotiaiden läheissuhteessa tapahtuvaa psyykkistä, henkistä ja emotionaalista, fyysistä, sosiaalista, hengellistä, seksuaalista tai taloudellista väkivaltaa ja hyväksikäyttöä, kuin myös hoidon ja avun laiminlyöntiä. (Tiilikallio ym. 2018,12). Laissa lähisuhdeväkivalta määritellään sellaisina tapahtumina, joissa henkilö on väkivaltainen nykyistä tai entistä kumppaniaan, lastaan tai puolisonsa lasta, vanhempansa, muuta lähisukulaistaan tai muuta läheistään kohtaan. Väkivallalla tarkoitetaan tekoa, joka aiheuttaa tai voi aiheuttaa teon kohteelle ruumiillista, seksuaalista, henkistä tai taloudellista haittaa tai kärsimystä, mukaan lukien tällaisilla teoilla uhkaaminen, pakottaminen tai mielivaltainen vapaudenriisto. (Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 1354/2014, 4§).

Fyysinen väkivalta on pahoinpitelyä, jota tehdään esimerkiksi tönimällä, kuristamalla, hakkaamalla tai potkimalla. Pahoinpitely aiheuttaa uhrille kipua ja siitä voi jäädä ruhjeita ja murtumia. Pahimmillaan seurauksena voi olla uhrin kuolema. Usein fyysinen väkivalta jättää jälkiä, jonka vuoksi tunnistaminen on helpompaa. Kuitenkin on muistettava, että aina väkivallasta ei jää näkyviä jälkiä. (Nettiturvakoti 2019, viitattu 14.4.2019.)

Psyykkinen väkivalta on usein henkistä väkivaltaa. Sen tunnistaminen voi olla vaikeaa, sillä väkivalta voi alkaa hiljalleen ja ollen aluksi huomaamatonta ja vähäeleistä. Kuitenkin sillä on tapana paheta ajan kuluessa. Tällöin uhriksi joutunut on ei välttämättä edes huomaa väkivallan pahenemista vaan pitää tilannetta normaalina. Psyykkinen väkivalta voi olla esimerkiksi läheisen nimittelemistä, haukkumista tai alistamista. Sitä voi tapahtua kotona tai julkisella paikalla toisen nolaamisena. Myös sosiaalinen eristäminen sekä fyysinen väkivalta on psyykkistä väkivaltaa. Merkittävin väkivallan oire on pelko ja pelossa eläminen, jota monet väkivaltaa kokeneet ovat kertoneet. (Nettiturvakoti 2019, viitattu 14.4.2019.)

Sosiaalinen väkivalta on usein esimerkiksi liikkumisen tai yhteydenpidon rajoittamista. Uhkana on sosiaalinen eristäminen ystävistä ja sukulaisista. Väkivaltaa käyttävä voi vaatia läheistä olemaan

jatkuvasti kanssaan, jättämättä tätä koskaan yksin myöskään paikoissa, joissa yleensä ollaan ilman läheistä. (Nettiturvakoti 2019, viitattu 14.4.2019.)

Hengellinen ja uskonnollinen väkivalta perustuu uskontoon ja on muodoltaan fyysistä tai henkistä väkivaltaa. Läheissuhteissa se voi ilmetä toisen osapuolen uskonnollisuuden sekä uskonnollisten tarpeiden pilkkaamisena tai kieltämisenä. Myös pakottaminen noudattamaan jonkin uskonnon mukaisia sääntöjä on väkivaltaa. Hengellisen väkivallan tavoitteena on murtaa tai nujertaa läheisen elämänkatsomus, elämäntapa tai mielipide uhkailemalla, pakottamalla tai vaatimalla. Kunniaan liittyvä väkivalta on osa uskonnollista väkivaltaa, johon liittyy läheisen kontrollointi ja rajoittaminen. Siinä voi olla piirteitä lähisuhdeväkivallasta. Sen piirteenä on kunnian palauttaminen rankaisemalla sitä, joka on rikkonut kunniasääntöä. (Nettiturvakoti 2019, viitattu 14.4.2019.)

Seksuaalinen väkivalta on sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa. Väkivaltaa käyttävä ei kunnioita toisen seksuaalista ja ruumiillista itsemääräämisoikeutta. Väkivallan raja menee siinä, kun toinen osapuoli kokee, ettei enää kykene hallitsemaan tilannetta. Seksuaalista väkivaltaa ovat esimerkiksi seksiin pakottaminen ja painostaminen, raiskaus, seksuaalinen nöyryytys ja ahdistelu, nukkuvan hyväksi käyttäminen sekä kuvaaminen ilman lupaa. (Nettiturvakoti 2019, viitattu 14.4.2019.)

Taloudellinen hyväksikäyttö on vallankäyttöä, jolla rajoitetaan läheistä niin henkisesti kuin fyysisesti. Jokaisella aikuisella tulisi kuitenkin olla oikeus päättää omasta omaisuudestaan ja rahankäytöstä. Taloudellista hyväksikäyttöä on se, kun läheistä estetään hänen rahankäytössään tai pidetään läheistä rahattomana. Lisäksi taloudellisen päätäntävällän rajoittaminen ja kontrollointi sekä rahan luvaton käyttäminen tai velan ottamiseen pakottaminen ovat taloudellista hyväksikäyttöä. (Nettiturvakoti 2019, viitattu 14.4.2019.)

Kotona asuvan ikääntyneen hoidon ja avun laiminlyönti voi olla tarkoituksellista kieltäytymistä hoitovastuusta ja hoitamatta jättämisestä. Tarkoituksetonta se on silloin, kun esimerkiksi ikäihmisen hoito epäonnistuu hoitovastuussa olevan henkilön osaamattomuudesta, tiedonpuutteesta, uupumuksesta tai välinpitämättömyydestä. (Suvanto ry 2019, viitattu 14.4.2019.)

2.3 Ikääntyneiden kokema lähisuhdeväkivalta

Aiheena ikääntyneiden kokema lähisuhdeväkivalta on ollut edelleen vähän esillä. Aiheesta ei ole tehty paljonkaan tutkimuksia, sillä monissa aiheeseen liittyvissä tutkimuksissa ikääntyneet on rajattu pois (Luoma, Tiilikallio & Helakallio 2018, viitattu 21.2.2019.) Vaikka lähisuhdeväkivalta on ilmiönä laaja niin ikääntyneiden kohdalla siinä tulee ottaa huomioon ikäluokan erityispiirteet. Usein väkivalta- ja kaltoinkohtelututkimuksissa- ja tilastoissa ei tavoiteta ikääntyneisiin kohdistuvan kaltoinkohtelun erityispiirteitä. Tästä johtuen meillä ei ole siis kansallisesti selkeää kuvaa ilmiön laajuudesta, riskitekijöistä ja vaikutuksista. Vaikka väestötutkimuksista saadaan tietoa fyysisen väkivallan ja uhkailun yleisyydestä, jää ilmiön todellinen kuva kuitenkin tavoittamatta, jolloin läheisten ja ammattilaisten on vaikea tunnistaa väkivaltaa ja kaltoinkohtelua. (Luoma ym. 2018. Viitattu 21.2.2019.)

Ammattilaisten, jotka työskentelevät ikääntyneiden kanssa, on hyvä saada aiheesta lisää tietoa sekä kuulla uhrien näkökulma. Tämä tietous voi auttaa ammattilaisia huomaamaan lähisuhdeväkivallan merkkejä sekä auttaa ottamaan asia puheeksi. Duodecimin artikkelin mukaan meillä ei ole riittävää koulutusta eikä tietoa tunnistaa ja puuttua väkivaltaan sosiaali- ja terveyspalveluissa, vaikka lainsäädäntö hyvin selkeästi velvoittaa ammattilaisia ryhtymään toimenpiteisiin. Kaikkien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten osaamiseen tulisi kuulua valmiudet ikääntyneisiin kohdistuvan väkivallan ja kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja sen estämiseen pyrkivän toiminnan taitoihin. (Luoma ym. 2018. Viitattu 21.2.2019.)

1980- ja 1990- lukujen vaihteessa suoritettiin haastattelututkimus, johon osallistui 100, 65- vuotta täyttänyttä henkilöä. Heistä kaksi prosenttia miehistä ja seitsemän prosenttia naisista kertoo joutuneensa lähisuhdeväkivallan kohteeksi iäkkäänä. Tällöin voitiin huomata, että väkivalta kohdistuu tavallisimmin naisiin kuin miehiin. (Kivelä 2012, 153.) Nykyisin joka neljäs yli 60-vuotias suomalainen nainen on kokenut jonkinlaista väkivaltaa tai kaltoinkohtelua viimeisen 12 kuukauden aikana. Eniten esiintyi henkistä väkivaltaa ja taloudellista hyväksikäyttöä, ja yleisin väkivallan tekijä oli oma elämänkumppani tai puoliso. (Luoma M-L., Koivusilta M., Lang G., Enzenhofer E., De Donder L., Verte D., Reingarde J., Tamutiene I., Ferreira-Alves J., Santos A.J. & Penhale B. 2011. Viitattu 13.4.2019.)

Vuoden 2017 aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksen mukaan 55-74- vuotiaista väkivallan tai uhkailun kohteeksi joutuneita on väestössä 5,7% ja yli 75-vuotiaista 1,9% (THL 2017, viitattu 13.4.2019).

Poliisille ilmoitettiin rikoksena vuonna 2016 yli 65-vuotiaisiin kohdistuneita perhe- ja lähisuhdeväkivalta tilanteita yhteensä 312 kertaa, joista 209 tapauksessa uhrina oli nainen ja 103 tapauksessa mies (SVT 2017, viitattu 13.4.2019.)

Väkivalta ja kaltoinkohtelu voivat johtaa ikääntymisprosessin nopeutumiseen ja pahentaa ennestään olevia perussairauksia. Nämä puolestaan voivat vaikuttaa heikentävästi ikäihmisen toimintakykyyn ja elämänhallintaan. Väkivalta ja kaltoinkohtelu ovat aina loukkaus ikääntyneen ihmisen ihmisoikeuksia ja omaa identiteettiä kohtaan, ne horjuttavat uhrin minäkuvaa ja uskoa yhteiskuntaan sekä toisten ihmisten auttamisen mahdollisuuksiin. (Suvanto ry, viitattu 14.4.2019.)

Suomessa ei ole vielä kansallista toimintamallia ikääntyneitä koskevan lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi, mutta sosiaali- ja vanhuspalvelulaki eli nykyinen laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista velvoittavat ryhtymään tarvittaessa toimenpiteisiin (Sosiaalihoitolaki 1301/2014 4.35§; Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012 4.25§). Istanbulin sopimus on tullut Suomessa voimaan vuonna 2015. Se on Euroopan neuvoston laatima yleissopimus, joka sisältää määräykset naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisemistä ja poistamista, väkivallan uhrien suojelemisesta sekä väkivallan tekijöiden saattamisesta edesvastuuseen teoistaan. (Tiilikallio & Säles 2018, 13.)

Suomessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut sivuillaan useita lomakkeita ja ohjeistuksia käytettäväksi mahdollisen väkivallan puheeksi ottamisen tukena. Sivuilta löytyy esimerkiksi ohjeistus sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille lähisuhdeväkivallasta kysymiseen ja uhrin kohtaamiseen, sekä lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomake. (THL 2020, viitattu 22.1.2020.) Ohjeistusta ja tukea puheeksi ottamiseen siis löytyy, mutta haluamme tuoda työssämme esiin vinkkejä puheeksi ottamiseen heiltä, jotka ovat kokeneet lähisuhdeväkivaltaa. Saamme selville mitä juuri he, asiakkaat kokevat tärkeinä asioina mahdollisen lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisessa, tämän ikäluokan erityispiirteet huomioiden.

2.4 Ikäryhmän erityispiirteet ja riskitekijät

Tällä hetkellä ikääntyneen väestöryhmän läheissuhteissa voidaan huomata eroavaisuuksia nuorempiin ikäryhmiin verrattuna. Usein ikääntyneellä on takana pitkä parisuhde ja vahva suhde lapseen, jolloin nämä voivat mennä ikääntyneen oman jaksamisen edelle. Tällöin väkivaltaisessa läheissuhteessa esimerkiksi avioero, rikosilmoitus ja lähestymiskiellon hakeminen ovat ongelmallisia ratkaisukeinoja väkivaltaiseen tilanteeseen. (Tiilikallio & Säles 2018, 52.) Monet ikäihmiset eivät halua tai pysty kertomaan kokemastaan lähisuhdeväkivallasta, ja jotkut eivät ehkä edes ymmärrä joutuneensa väkivallan tai kaltoinkohtelun uhriksi. Ikääntyneen uhrin käyttäytyminen voi muuttua tapahtuneen seurauksena, näkyen esimerkiksi arkuutena, masennuksena, itsetuhoisina ajatuksina ja puheina, takertumisena tai aggressiivisuutena. (THL 2018, viitattu 16.4.2019.)

Väkivallan uhriksi joutunut voi tuntea tapahtuneesta häpeää ja syyllisyyttä. Ikääntynyt voi olla huolissaan tulevista seurauksista tekijälle tai jopa pelätä tekijän uhkauksia, hylätyksi tulemistä tai perhesalaisuuksien paljastumista. Myös leimautuminen kykenemättömäksi huolehtia omista asioistaan voi aiheuttaa pelkoa ja näin se voi estää väkivallasta ilmoittamisen. Väkivallan ja kaltoinkohtelun merkit voivat sekoittaa ikääntymisen mukanaan tuomiin muutoksiin kuten muistisairauksista johtuviin oireisiin. (Suvanto ry 2019, viitattu 14.4.2019.)

Ikäihminen voi olla mieleltään, keholtaan ja ihmissuhteiltaan haavoittuvassa asemassa. Ehtyvät voimavarat, sairaudet ja heikkous voivat ilmetä haurautena. Ikääntyneen henkilön toimintakyky voi olla niin heikentynyt, että hän voi olla riippuvainen läheisten tuesta. Mielen haavoittuvuutta lisäävät avuttomuus ja epävarmuus tulevaisuudesta. Ajatus yksinjäamisestä voi aiheuttaa pelkoa. Muistisairaudet lisäävät mielen haavoittuvuutta ja ihmistä on helpompi vahingoittaa, tahattomastikin. Ikääntyessä muistisairauteen sairastumisen riski kasvaa. Ikääntyneen haavoittuvuus uhkaa myös hänen ihmisarvoaan. Hänen oikeutensa eivät välttämättä toteudu ja kohtelu voi olla ihmisarvoa loukkaavaa. Ikääntynyt voi olla toimintakyvyn puolustamaan itseään esimerkiksi väkivaltatilanteissa. (Sarvimäki, Heimonen & Mäki-Petäjä-Leinonen 2010. 36-43.)

Muistisairas voi olla myös väkivallan käyttäjä. Muistisairaahan kognitiiviset kyvyt voivat olla oleellisesti heikentyneet. Sairaus voi aiheuttaa masennusta sekä ahdistusta. Nämä voivat johtaa aggressiiviseen käyttäytymiseen. Vajaakykyisyys ja toimintakyvyn heikentymä voivat täyttää syyntakeettomuuden tunnusmerkit tilanteessa, jossa ikääntynyt käyttää väkivaltaa. Hän ei välttämättä ymmärrä tekoaan. Tällöin tekijää ei voida saada rikosoikeudelliseen vastuuseen teostaan. (Sarvimäki, ym. 2010. 254.)

Läheinen voi puolestaan ajatella tilanteen aiheutuneen sairauden vuoksi, joten esimerkiksi lähisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa ei aina ilmoiteta viranomaisille. Muistiltaan, kognitiivisilta kyvyiltään tai liikunta- ja muulta toimintakyvyltään heikentyneet ikääntyneet ovat alttiimpia lähisuhdeväkivallan uhreiksi. Iäkkään vanhempansa kanssa asuva tai iäkkään omaishoitajana toimiva lapsi voi pahoinpidellä huonokuntoista ja paljon apua tarvitsevaa vanhempaansa tai laiminlyödä tämän hoidon. Lisäksi riskiryhmänä voidaan nähdä kahdestaan asuvat iäkkäät parit, jos toisen fyysinen tai kognitiivinen toimintakyky on huomattavasti heikentynyt. Lähisuhdeväkivallan riskiä lisäävät parin eristyneisyys, heikompi kuntoisen mahdollinen masennustila ja riippuvuus puolisoista sekä hoidosta vastaavan puolison heikentynyt fyysinen kunto. Jossain tilanteissa omaishoitajana toimiva henkilö voi uupua ja hänen voimavaransa loppua, joka puolestaan nostaa lähisuhdeväkivallan vaaraa. Yhden riskiryhmän muodostaa yhdessä asuvat iäkäs äiti ja hänen naimaton tai eronnut poikansa. Alkoholiongelmat, työttömyys ja taloudelliset vaikeudet lisäävät väkivallan riskiä. (Kivelä 2012, 154-155.)

Myös lapsenlapsi voi pahoinpidellä fyysisiltä kyvyiltään heikentynyttä ikääntynyttä. Tätä voi edistää lapsenlapsen psyykinen häiriö tai huumeriippuvuus. Useimmiten väkivalta ilmenee taloudellisena hyväksikäyttönä, johon voi lisäksi kuulua fyysisistä ja psyykkistä väkivaltaa. Ikääntynyttä voidaan painostaa antamaan rahaa tai tukemaan läheisiään taloudellisesti. Hoidon laiminlyöminen perheessä voi ilmetä monin eritavoin. Esimerkiksi ikääntyneen lääkityksestä tai ruoan saannista ei huolehdita tai voidaan kieltää käyttämästä palveluita, kuten kotihoitoa. (Kivelä 2012, 154-155.)

2.5 Tukimuodot väkivallan uhreille

Väkivallan uhreille on tarjolla monenlaista apua ja tukea, niin julkisella kuin kolmannella sektorilla. Julkisella sektorilla apua voi hakea ja saada esimerkiksi terveyskeskuksista, sosiaalitoimistoista, työterveyshuollosta, mielenterveystoimistoista, perheneuvolasta ja seurakunnilta. Useat eri järjestöt kuten Ensi- ja turvakotien liitto, Nettiturvakoti, Suvanto Ry, Rikosuhripäivystys ja Nollalinja tarjoavat uhreille monenlaista tukea ja apua. Tukimuotoina on esimerkiksi terapiaa, keskustelua niin kasvotusten kuin puhelimitse, neuvontaa ja vertaistukitoimintaa. (Väestöliitto, viitattu 11.7.2019.) Työssämme keskitymme vertaistukeen ja sen merkitykseen lähisuhdeväkivallan uhrien tukemisessa.

2.5.1 Vertaistuki ja sen merkitys

Suomessa vertaistuki tuli käsitteenä käyttöön 1990-luvun puolivälissä. Sen avulla ihmiset, joilla on jokin yhteinen sairaus tai kokemus, voivat saada toisiltaan sellaista tukea, jota muilta auttamistahoilta ei voi saada. Nämä ihmiset eivät välttämättä muuten olisi missään tekemisissä toistensa kanssa, mutta yhteinen tekijä voi muodostaa vahvan ymmärryksen ihmisten väliin. Vertaistukiryhmä- käsitteen mukaan ryhmässä voi siis kokea vertaisuutta ja saada tukea. Vertaistukiryhmän perustan luovat yhdenvertaisuus, yhteistyö ja keskinäinen tuki. Perusajatuksena on, että jokaisella ihmisellä on sisäisiä voimavaroja ja vertaistuen avulla sisäiset voimavarat voidaan saada käyttöön. (Laimio & Karnell 2010, 9-14.)

Ammatillinen työ, vertaistuki sekä vapaaehtoistoiminta toimivat kaikki ihmisen auttamiseksi ja hyvinvoinnin parantamiseksi, ammatillinen auttaminen perustuen velvollisuuteen, vapaaehtoistoiminta pyyteettömyyteen, ja vertaistuki omaehtoisuuteen. Vertaistuessa vertaisella on samantapaisia kokemuksia kuin muilla osallistujilla, jolloin hän pystyy auttamaan toisia sellaisissakin asioissa, joissa ammattilainen ei pysty, ellei tällä ole samaa kokemusta. Onnistuneessa yhteistyössä toimittaessa asiakas voi saada sekä ammattiavun että vertaistuen, toisiaan täydentäen. Jos toimijoiden roolit ovat selvät ja kohtaaminen sujuvaa, voivat molemmat keskittyä omiin vahvuuksiinsa asiakkaan tukemisessa. Ammattilaisten osallistuminen vertaistoimintaan voi toteutua monella eri tavalla, kuten ryhmän vetäjänä yksin tai vapaaehtoisen tai vertaisen kanssa yhdessä, suunnittelemalla toimintaa, kouluttamalla ryhmänvetäjiä ja antamalla heille työnohjausta. Ammattilainen voi myös olla ryhmän muodostajana ja vertaistuen mahdollistajana tai olla vain käytettävissä tarvittaessa. (Mikkonen & Saarinen 2018, viitattu 7.5.2019). Toimivan vertaistukiryhmän taustalla on onnistunut ryhmäytyminen. Vertaistukiryhmään kokoontuu joukko ihmisiä, jolloin luottamuksen ja vuorovaikutuksen muodostumiseksi on tärkeää, että ryhmäläiset tuntevat toisensa mahdollisimman hyvin. Jokaiselle on tärkeää tunne ryhmään kuulumisesta. (AMEO 2019, viitattu 1.10.2019.)

Vertaistuella on vahva yhteiskunnallinen merkitys, joka näkyy erityisesti ihmisten vaikeissa elämäntilanteissa. Vertaistuen muodot voivat vaihdella virallisesta auttamisesta läheisten tuen suuntaan, joten ammattiapu ja vertaistuki eivät kilpaile keskenään. Vertaistuki ei kuitenkaan ole terapiaa, mutta sitä voidaan käyttää ennalta ehkäisevästi. (Laimio & Karnell 2010, 9-14.) Vertaistuen kulmakivet ovat kuuleminen ja kertominen. Samanlainen kokemus mahdollistaa toisen tarinan ymmärtämisen ja toisaalta asian jakaminen voi olla helpottavaa, kun tietää, että toinen voi ymmärtää. Vertaistuen avulla tulevaa varten voi saada tietoa, tukea ja toivoa. (Terveyskylä.fi 2019, viitattu 14.4.2019.)

Vertaistuen merkitys vaikuttaa useina eri tekijöinä ihmisen elämässä. Vertaistuki voidaan nähdä osana ihmisen hyvinvointia, koska se pystyy tyydyttämään vertaistuesta osallisen perustarpeita. Yhteisöllisyys tyydyttää ihmisen yhteisöön liittymisen ja hyväksytyksi tulemisen tarpeita, jotka taas mahdollistavat itsensä toteuttamista. Ihmisen sosiaalinen pääoma kasvaa, kun hän toimii ja harrastaa yhdessä muiden kanssa niin, että toiminnalla on yhteinen tavoite, kuten vertaistukiryhmissä. Sosiaalinen pääoma koostuu mm. verkostoista, sosiaalisista normeista ja luottamuksesta. Tunteiden tiedostaminen, kokeminen ja ilmaiseminen ovat osa tasapainoista ja tervettä tunne-elämää, kun taas epätietoisuus omista tunteista ja niiden torjuminen hallitsee ja rajoittaa elämää. Sellaisten vertaisten löytäminen, joiden kanssa voi ilmaista ja tuoda esille omia tunteita omasta tilanteesta, voi olla hyvinkin iso merkitys selviytymiselle. Vuorovaikutustaidot ja viestintä ovat olennaisia tekijöitä vertaisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa, vertaistuessa opetellaan kuulemaan aidosti ja hyväksymään toisten tunteet. Vertaistuen toteutuminen vaatii läsnäolon toteutumista, silloin toinen ihminen otetaan huomioon kokonaisvaltaisesti, häntä kuunnellaan, ja hänen tunteensa hyväksytään. Vertaistukiryhmässä esimerkiksi sairastunut tai väkivaltaa kokenut saa uskoa omaan pystyvyyteensä toisten esimerkeistä ja kokemuksista. Ryhmän tuki voi auttaa ihmistä pääsemään eroon esimerkiksi mahdollisesta häpeästä ja rohkaistumaan vaikka kotoa lähtemiseen. Vertaisten kannustus, ja tunne siitä, että on tärkeä muille vertaisille, lisää ihmisen pystyvyyden tunnetta. (Mikkonen & Saarinen 2018, viitattu 7.5.2019.)

Juuri-hankkeessa kehitettiin vertaistukiryhmä henkilöille, jotka olivat kokeneet lähisuhteessaan väkivaltaa. Ikääntyneille tarkoitettua vertaistukiryhmää voidaan perustella sillä, että heidän elämäntilanteensa poikkeavat nuorempien ikäryhmien elämäntilaista ja lisäksi on huomioitava tämän ikäryhmän läheissuhteiden erityispiirteet. (Tiilikallio & Säles 2018, 52.) Esimerkiksi Oulun ensi- ja turvakoti ry ylläpitää vertaistukiryhmää ikääntyneille, 60- vuotta täyttäneille henkilöille. Ryhmään osallistuvien taustalla on kokemus väkivallasta, jonka käyttäjänä on ollut läheinen (Oulun ensi- ja turvakoti ry 2019, viitattu 11.5.2019.)

3 TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvailla mikä on vertaistuen merkitys ikääntyneelle lähisuhdeväkivaltaa kokeneelle. Tutkimuksessa selvitämme, miten vertaistuki on ikääntyneen kokemuksen mukaan vaikuttanut asian käsittelyssä ja siitä toipumisessa ja mitä tulisi ottaa huomioon lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisessa, sekä vertaistukea- ja toimintaa järjestettäessä. Tutkimuksen myötä saadaan esille tärkeää kokemustietoa edelleen vähän puhutusta aiheesta.

Tavoitteenamme oli saada teoria- ja kokemustietoa tukemaan ammattilaisia asian puheeksi ottamisessa, ja huomioimaan juuri tälle ikäluokalle merkityksellisiä asioita vertaistukea- ja toimintaa järjestettäessä. Tärkeää on yleensäkin asian esille tuominen ja siitä puhuminen, sekä tietoisuuden lisääminen. Vertaistuen toteutumiseksi tärkeää on selvittää, minkälaiset asiat vaikuttavat ryhmäytymiseen ja siihen, että ryhmästä tulee toimiva. Toimeksiantajana Oulun ensi- ja turvakoti ry saa opinnäytetyöstämme tietoa siitä, kuinka osallistujat ovat kokeneet heidän vertaistukiryhmänsä toiminnan sekä siitä, millainen vaikutus ryhmään osallistumisella on ollut heidän elämäänsä. Pohdimme, että osallistujien kokemusten kautta voi nousta esille myös kehitettäviä asioita vertaistukitoiminnassa. Oman oppimisemme kannalta tavoitteenamme oli lisätä omaa tietoisuuttamme tästä tärkeästä aiheesta, jota voimme hyödyntää tulevaisuuden työssämme, niin seniorityössä kuin myös muilla sosiaalialan osa-alueilla. Halusimme oppia myös laadullisen tutkimusprosessin kulkua ja laadukkaaseen tutkimukseen liittyviä tekijöitä. Yhtenä tavoitteena oli saada lisää tietoa ja valmiuksia sensitiivisten asioiden puheeksi ottamiseen asiakkaiden kanssa.

Tutkimustehtäväksi muodostimme tavoitteiden ja tarkoituksen kautta seuraavan: Millaisia kokemuksia ikääntyneillä lähisuhdeväkivaltaa kokeneilla on vertaistuesta. Tässä ikääntyneillä tarkoitetaan kotona asuvia henkilöitä, jotka käyvät vertaistukiryhmässä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Laadullisessa tutkimusotteessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, aineiston koonti luonnollisissa tilanteissa ja laadullisten metodien käyttäminen aineiston hankinnassa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 163-164). Halusimme tuoda esiin myös ikäluokalle ominaisia erityispiirteitä, jotka tulee ottaa huomioon puheeksi ottamisessa ja vertaistuen/toiminnan järjestämisessä ikääntyneille.

4.1 Kohderyhmän valinta

Kohderyhmä oli yhteistyökumppanina toimivan Oulun ensi- ja turvakoti ry:n järjestämä vertaistukiryhmä, joka koostuu ikääntyneistä, lähisuhdeväkivaltaa kokeneista henkilöistä. Edellytyksenä kuitenkin on, että ryhmään osallistuvat ovat 60- vuotta täyttäneitä. Kyseessä on harkinnanvarainen näyte, sopiva vastaamaan juuri tähän teemaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, viitattu 31.12.2019).

Vastaajien määrä muodostui sen mukaan, kuinka moni oli paikalla juuri sillä kokoontumiskerralla ja halusi vastata kyselyyn, ja sitä kautta rajautui myös tarkemmat iät, sekä se, minkä tyyppisestä lähisuhdeväkivallasta on kyse. Kohderyhmä oli seitsemän henkilöä, joista kuudelta saimme vastaukset kyselylomakkeisiin. Oulun ensi- ja turvakoti ry:n vertaistukiryhmä on kokoontunut jo pidemmän aikaa, joten tätä kautta saamme tietoa osallistujilta vertaistukiryhmän muodostamisesta ja toimivuudesta.

4.2 Aineiston keruu

Toteutimme työmme kyselytutkimuksena. Aineisto kerättiin sitä varten tuotetulla kyselylomakkeella (liite 1). Kyselylomake muodostui 9 avoimesta kysymyksestä, 2 puolistrukturoidusta kysymyksestä ja lisäksi 4 strukturoidusta kysymyksestä. Kysymyksillä kerättiin kokemustietoa, jota peilattiin tutkimuksemme teoriaperustaan. Valitsimme kirjallisen tiedonkeruumenetelmän aiheen arkaluontoisuuden vuoksi. Aiheen sensitiivisyyttä ei voitu täysin ennakoida, joten se oli otettava huomioon, kun tutkittiin ihmisten kokemuksia, ajatuksia ja tunteita. Varauduimme siihen, että sensitiivinen tutkimusaihe voi aiheuttaa myös sen, ettei kyselylomakkeen saaja haluakaan vastata kysymyksiin. On myös ihmisarvon kunnioittamisesta kyse, että ihmisellä on mahdollisuus päättää, haluaako hän vastata kyselyyn. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 25).

Kyselylomakkeessa ei kysytty henkilötietoja, jolloin kyselyyn vastaajan saattoi olla helpompi kirjoittaa kokemuksistaan täysin anonyyminä, ja tällöin saamme rehellisempiä kokemuksia esille. Minimoimme työmme aiheuttamia haittoja vastaajille keräämällä vastaukset anonyymisti kyselylomakkeilla ja varmistamalla, että vastaajilla on saatavilla tukea kyselyn vastaamisen aikana ja sen jälkeen. Tuki järjestettiin niin, että vastaajilla oli mahdollisuus vastata kyselyyn Oulun ensi- ja turvakoti ry:n työntekijän läsnä ollessa.

Informoimme kyselyn saatekirjeessä (liite 2) osallistujia mahdollisimman hyvin siitä, miksi tutkimus tehdään, mitä tuloksilla tehdään ja missä ne julkaistaan sekä miten aineistoa niitä käsitellään. Saatekirje on liitteenä 2. Annoimme mahdollisuuden kysyä lisätietoja mistä vain työhön liittyvistä asioista, mikäli osallistuja sitä haluaa. (Aho & Kylmä 2012, viitattu 27.9.2019.) Halusimme saada ikääntyneiden kokemasta lähisuhdeväkivallasta sekä vertaistuen merkityksestä kuuluville uhrin näkökulman ja kokemuksen. Tavoittelimme kysymyksillä pidemmän aikavälin tapahtumaketjuja, jotka haastatettava kokee merkityksellisiksi. Aineisto kerättiin tutkimusryhmältä samalla ajanjaksolla, eli kaikki vastasivat kyselyyn yhdellä ryhmän kokoontumiskerralla. Vastaamiseen oli varattu aikaa ennen ja jälkeen varsinaisen kokoontumisen. Aikaa oli varattu joustavasti, jotta jokainen ehtisi vastata. Palauttaminen järjestettiin kokoontumisen yhteydessä. Yksi vastaajista halusi vastata kotonaan, joten vastaus tuli myöhemmin Oulun ensi- ja turvakoti ry:n työntekijän kautta.

4.2.1 Kyselylomakkeen laadinta

Käytimme aineistonkeruumenetelmänä kyselylomaketta (liite 1), aiheen ollessa hyvin henkilökohtainen ja sensitiivinen sekä myös osallistujien yksityisyyden säilyttämiseksi. Kyselylomaketta voidaan pitää tehokkaana menetelmänä. Aikataulun arvioinnin voi tehdä melko tarkasti ja aineisto on nopea käsitellä tallennettavaan muotoon. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 195.)

Kyselylomakkeen laadinnan aloitimme operationalisoinnilla, eli käsitteiden ja teorian muuttamisella arkikielen ja empiiristen kysymysten tasolle. Pohdimme millaiset arkikielen ilmaisut vastaavat teoreettisia käsitteitä ja määrittelemme mitä käsitteitä ja millaisia ilmaisuja käytämme kyselyssämme (Vilkkä 2007, 37.) Kyselylomakkeen kysymykset valikoimme niin, että ne mahdollisimman hyvin vastaavat tutkimustehtäväämme ja liittyvät selkeästi tutkimuksen tarkoitukseen. Jokaiselle lomakkeessa olevalle kysymykselle löytyy siis perustelu työmme viitekehyksestä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Kysymyksillä pyrimme mahdollisimman hyvin tuomaan esille vastaajien kokemuksia ja ajatuksia siitä, millaisia kokemuksia heillä on vertaistuesta.

Määrittelimme mitä tietoa tarvitsemme ja mitä emme, ja sitä kautta karsimme turhia kysymyksiä pois. Tarkastelimme kysymyksiä myös siitä näkökulmasta, ettei niissä olisi turhia ja vastaamista suuntaavia sanoja. (Vilkkä 2005, 87-88.)

Kyselylomakkeen alkuun laadimme lyhyen vastausohjeen, jossa kerrottiin, kuinka kysymyksiin vastataan. Kyselylomake sisälsi pääasiassa avoimia kysymyksiä, mutta myös muutamia strukturoituja ja sekamuotoisia kysymyksiä. Avoimilla kysymyksillä pyrimme saamaan esille mahdollisimman yksilöllisiä kokemuksia. Näiden kysymysten tavoitteena oli saada spontaaneja mielipiteitä, jolloin vastaamista ei juuri rajata (Vilkkä 2005, 86). Strukturoiduilla ja sekamuotoisilla kysymyksillä saimme joitakin selkeitä ja yksinkertaistettavia vastauksia esimerkiksi ryhmän merkityksestä henkilölle. Näillä kysymyksillä tavoittelimme vastausten vertailukelpoisuutta (Vilkkä 2005, 86).

Pyrimme muotoilemaan kysymykset mahdollisimman selkeiksi, täsmällisiksi ja ymmärrettäviksi, sekä pitämään kysymysten määrän kohtuullisena. (Vilkkä 2007, 70-73.) Testasimme kyselylomaketta neljällä henkilöllä, joista kaksi oli suunnilleen kyselyn kohderyhmän ikäluokkaan kuuluvia, ja he omaavat myös kokemusta vertaistukitoiminnasta. Muokkasimme palautetta saadun palautteen mukaan, eli muutamia kielioppivirheitä, selkeytimme joitain kysymyksiä ja lisäsimme yhteen kysymykseen laajemmat vastausvaihtoehdot. Järjestimme kyselylomakkeen kysymykset johdonmukaiseen järjestykseen ja etenimme kysymyksissä yksittäisistä asioista yleisempiin asioihin. Taulukossa 1 on kyselylomakkeemme kysymykset ja perustelut niille työmme viitekehyksestä. (Vilkkä 2005, 87).

TAULUKKO 1. Kyselylomakkeen kysymykset ja perustelut niille työmme viitekehyksestä.

Kysymys	Perustelut
1. Kuinka kauan olette olleet mukana vertaistukiryhmässä?	Saamme vastausten perusteella käsityksen minkä pituisilla ajanjaksoilla kyseiset kokemukset vertaistuesta- ja toiminnasta ovat syntyneet.
2. Mistä saitte tiedon vertaistukiryhmästä?	Saamme vastausten perusteella käsityksen siitä, mitä kautta osallistujat ovat ohjautuneet vertaistuen pariin. Vaikka väestötutkimuksista saadaan tietoa fyysisen väkivallan ja uhkailun yleisyydestä, jää ilmiön todellinen kuva kuitenkin tavoittamatta, jolloin läheisten ja ammattilaisten on vaikea tunnistaa väkivaltaa ja kaltoinkohtelua. (Luoma ym. 2018. Viitattu 21.2.2019.)

	Tällöin mahdollisen väkivallan puheeksi ottaminen ja sitä kautta tarvittavien palveluiden, kuten vertaistuen, piiriin ohjaaminen voi olla haastavaa.
<p>3. Kuinka tärkeäksi koette vertaistukiryhmään osallistumisen</p> <p>a. Todella tärkeäksi</p> <p>b. Melko tärkeäksi</p> <p>c. En kovin tärkeäksi</p> <p>d. En ollenkaan tärkeäksi</p> <p>e. Ei mielipidettä</p>	<p>Saamme selkeitä lukuja siitä, millaisena osallistujat ovat kokeneet vertaistukiryhmään osallistumisen merkityksen itselleen. Toimivan vertaistukiryhmän taustalla on useita eri tekijöitä, kuten onnistunut ryhmäytyminen, ja osallistujien tunne ryhmään kuulumisesta (AMEO 2019, viitattu 1.10.2019). Vertaistuen merkitys vaikuttaa useina eri tekijöinä ihmisen elämässä, ja vertaistuki voidaan nähdä osana ihmisen hyvinvointia, koska se pystyy tyydyttämään vertaistuesta osallisen perustarpeita. Esimerkiksi yhteisöllisyys tyydyttää ihmisen yhteisöön liittymisen ja hyväksytyksi tulemisen tarpeita ja ihmisen sosiaalinen pääoma kasvaa, kun hän toimii ja harrastaa yhdessä muiden kanssa. Tunteiden tiedostaminen ja ilmaiseminen taas ovat osa tervettä tunne-elämää, joten sellaisten vertaisten löytäminen, joiden kanssa voi ilmaista ja tuoda esille omia tunteita omasta tilanteesta, voi olla hyvinkin iso merkitys selviytymiselle. (Mikkonen & Saarinen 2018, viitattu 7.5.2019.) Edellä mainittujen osatekijöiden toteutuminen on siis hyvin yksilöllistä, joten myös kokemus vertaistukiryhmään osallistumisen tärkeydestä muodostuu hyvin yksilöllisesti.</p>
<p>4. Minkälaisena koette vertaistukiryhmän merkityksen itsellenne?</p>	<p>Toimivaan vertaistukiryhmään vaikuttaa onnistunut ryhmäytyminen. Vertaistukiryhmään kokoontuu joukko ihmisiä, jolloin luottamuksen ja vuorovaikutuksen muodostumiseksi on tärkeää, että ryhmäläiset tuntevat toisensa mahdollisimman hyvin. Jokaiselle on tärkeää tunne ryhmään kuulumisesta. (AMEO 2019, viitattu 1.10.2019.) Mikkosen & Saarisen (2018, viitattu 7.5.2019) mukaan ryhmän tuki voi auttaa ihmistä pääsemään eroon esimerkiksi mahdollisesta häpeästä ja rohkaistumaan vaikka kotoa lähtemiseen. Vertaisten kannustus, ja tunne siitä, että on tärkeä muille vertaisille, lisää ihmisen pystyvyyden tunnetta.</p>

	Selvitämme kysymyksellä ikääntyneen kokemusta vertaistukiryhmään osallistumisesta.
<p>5. Missä määrin vertaistukiryhmään osallistuminen on tukenut lähisuhdeväkivaltaan liittyvien kokemusten käsittelyä?</p> <p>a. Hyvin paljon</p> <p>b. Melko paljon</p> <p>c. Jonkin verran</p> <p>d. Ei ollenkaan</p> <p>e. En osaa sanoa</p>	<p>Väkivallan uhreille on tarjolla monenlaista apua ja tukea, niin julkisella kuin kolmannella sektorilla. Työssämme keskitymme vertaistukeen ja sen merkitykseen lähisuhdeväkivallan uhrien tukemisessa. Kysymyksellä selvitetään vertaistukiryhmän toimivuutta tukimuotona ikääntyneille, lähisuhdeväkivaltaa kokeneille. Esimerkiksi Ikosen (2015, 213) mukaan, nykyisin ikääntyneiden, lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden selviytymiskeinoista ja heille sopivista auttamiskeinoista on edelleen liian vähän tietoa.</p>
<p>6. Onko vertaistukiryhmään osallistuminen vaikuttanut hyvinvointiinne?</p> <p>a. Kyllä, miten?</p> <p>b. Ei, miksi ei?</p> <p>c. En osaa sanoa</p>	<p>Vertaistuen merkitys vaikuttaa useina eri tekijöinä ihmisen elämässä. Vertaistuki voidaan nähdä osana ihmisen hyvinvointia, koska se pystyy tyydyttämään vertaistuesta osallisen perustarpeita. Esimerkiksi yhteisöllisyys tyydyttää ihmisen yhteisöön liittymisen ja hyväksytyksi tulemisen tarpeita. Tunteiden tiedostaminen ja ilmaiseminen taas ovat osa tervettä tunne-elämää, joten sellaisten vertaisten löytäminen, joiden kanssa voi ilmaista ja tuoda esille omia tunteita omasta tilanteesta, voi olla hyvinkin iso merkitys selviytymiselle. Vertaisten kannustus, ja tunne siitä, että on tärkeä muille vertaisille, lisää ihmisen pystyvyyden tunnetta. (Mikkonen & Saarinen 2018, viitattu 7.5.2019.)</p>
<p>7. Kuvailkaa kokemustanne vertaistuen toteutumisesta ryhmän osallistujien kesken? (Vertaistuen toteutumiseen vaikuttaa muun muassa kuuleminen, kertominen, samaistuminen, ymmärtäminen, yhdenvertaisuus ja hyväksytyksi tuleminen)</p>	<p>Ikääntyneille tarkoitettua vertaistukiryhmää voidaan perustella sillä, että heidän elämäntilanteensa poikkeavat nuorempien ikäryhmien elämäntilaista ja lisäksi on huomioitava tämän ikäryhmän läheissuhteiden erityispiirteet. (Tiilikallio & Säles 2018, 52.). Kysymyksellä selvitämme juuri ikääntyneille suunnattuun vertaistukiryhmään osallistuneiden kokemuksia vertaistuen toteutumisesta. Mikkosen & Saarisen (2018, viitattu 7.5.2019) mukaan vuorovaikutustaidot ja viestintä ovat olennaisia tekijöitä vertaisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa, vertaistuessa opetellaan kuulemaan aidosti ja hyväksymään toisten tunteet.</p>

	Vertaistuen toteutuminen vaatii läsnäolon toteutumista, silloin toinen ihminen otetaan huomioon kokonaisvaltaisesti, häntä kuunnellaan, ja hänen tunteensa hyväksytään.
<p>8. Millaisena koette vertaistukiryhmään osallistumisen? (Voitte kertoa esimerkiksi siitä, millaista oli tulla mukaan ryhmään, ryhmähengestä, keskusteluun osallistumisesta, ryhmän ohjauksen merkityksestä)</p> <p>9. Mitä pidätte tärkeimpinä asioina vertaistukiryhmän toiminnassa? Aseta alla olevat vaihtoehdot tärkeysjärjestykseen numeroimalla ne 1 - 6 (kun 1 on tärkein). Halutessanne voitte lisätä jonkin muun tärkeän asian, jota ei ole esitetty taulukossa.</p> <p>Samantapaiset kokemukset muiden kanssa Omasta kokemuksesta kertominen ja kuulluksi tuleminen Tunne kuulumisesta johonkin Hyväksytyksi tuleminen Ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen Tiedon saaminen Jokin muu, mikä?</p>	<p>Kysymyksillä 8 ja 9 pyrimme selvittämään, mitä asioita vertaistukiryhmään osallistujat pitävät tärkeimpinä vertaistukiryhmän toiminnassa, sillä esimerkiksi Ikosen (2015, 213) mukaan, selviytymiskeinoista ja sopivista auttamiskeinoista on edelleen liian vähän tietoa. Lisäksi myös Oulussa toimineen Juuri-hankkeen tuloksena selvitettiin, että ikääntyneiden ja heidän läheistensä välisissä suhteissa on sellaisia erityispiirteitä, joihin nykyisillä auttamismenetelmillä ei voida vaikuttaa. (Tiilikallio ym. 2018, 52). Näin ollen toivomme saavamme tietoa, jota voidaan tulevaisuudessa käyttää vastaavien ryhmätoimintojen kehittämiseen. Vertaistuen toteutumiseksi tärkeää on selvittää, minkälaiset asiat vaikuttavat ryhmäytymiseen ja siihen, että ryhmästä tulee toimiva.</p>
<p>10. Onko läheissuhteissanne ja niihin liittyen elämäntilanteessanne tapahtunut muutoksia vertaistukiryhmään osallistumisen myötä?</p> <p>a. Kyllä, millaisia?</p> <p>b. Ei</p> <p>c. En osaa sanoa</p> <p>11. Ensi – ja turvakodin vertaistukiryhmä on tarkoitettu iäkkäille 60 vuotta täyttäneille henkilöille. Onko tällä ikäryhmällä mielestänne erityispiirteitä, jotka tulisi ottaa huomioon lähisuhdeväkivaltaan liittyvää vertaistoimintaa järjestettäessä? Millaisia?</p>	<p>Väkivallan uhriksi joutunut voi tuntea tapahtuneesta häpeää ja syyllisyyttä. Ikääntynyt voi olla huolissaan tulevista seurauksista tekijälle tai jopa pelätä tekijän uhkauksia, hylätyksi tulemistä tai perhesalaisuuksien paljastumista. (Suvanto ry 2019, viitattu 14.4.2019.) Näin ollen voi olla, että ikääntynyt ei uskalla tai kykene ottamaan väkivaltaa puheeksi ja tilanne jatkuu, eikä myöskään uskalla tehdä muutoksia elämässään. Selvitämme kysymyksellä vertaistukiryhmän vaikuttavuutta.</p> <p>Ikääntyneen väestöryhmän läheissuhteissa voidaan huomata eroavaisuuksia nuorempiin ikäryhmiin verrattuna. Usein ikääntyneellä on takana pitkä parisuhde ja vahva suhde lapseen, jolloin nämä voivat mennä ikääntyneen oman jaksamisen edelle. (Tiilikallio & Säles 2018, 52.)</p>

	<p>Monet ikäihmiset eivät myöskään halua tai pysty kertomaan kokemastaan lähisuhdeväkivallasta, ja jotkut eivät ehkä edes ymmärrä joutuneensa väkivallan tai kaltoinkohtelun uhriksi (THL 2018, viitattu 16.4.2019). Myös leimautuminen kykenemättömäksi huolehtia omista asioistaan voi aiheuttaa pelkoa ja näin se voi estää väkivallasta ilmoittamisen. Väkivallan ja kaltoinkohtelun merkit voivat myös sekoittaa ikääntymisen mukanaan tuomiin muutoksiin kuten muistisairauksista johtuviin oireisiin. (Suvanto ry 2019, viitattu 14.4.2019.)</p> <p>Ikäihminen voi olla mieleltään, keholtaan ja ihmissuhteiltaan haavoittuvassa asemassa. Toimintakyvyltään heikentynyt ikääntynyt voi olla riippuvainen läheistensä tuesta. (Sarvimäki, Heimonen & Mäki-Petäjä-Leinonen 2010. 36-43.)</p>
<p>12. Oletteko saaneet ammattilaisen antamaa tukea lähisuhdeväkivaltaan liittyen? (Ammattilaisella tarkoitetaan henkilöä, joka työnsä puolesta tukee ja neuvoo)</p> <p>a. Kyllä</p> <p>b. En</p> <p>Jos vastasitte kyllä, niin vastatkaa seuraavaan kysymykseen</p> <p>13. Onko vertaistuesssa ja ammattilaisen antamassa tuessa mielestänne eroavaisuuksia? Minkälaisia?</p>	<p>Yleisesti on selvitetty, että vertaistuesssa vertaisella on samantapaisia kokemuksia kuin muilla osallistujilla, jolloin hän pystyy auttamaan toisia sellaisissakin asioissa, joissa ammattilainen ei pysty, ellei tällä ole samaa kokemusta. (AMEO 2019, viitattu 1.10.2019.) Selvitämme kysymyksellä, että kokeeko ikääntynyt vertaisen ja ammattilaisen antamassa tuessa eroavaisuuksia ja mahdollisesti millaisia eroavaisuuksia. Tietoa voidaan myös hyödyntää vertaistukiryhmien kehittämisessä.</p>
<p>14. Kuinka ammattilaisen tulisi mielestänne ottaa mahdollinen lähisuhdeväkivalta puheeksi? Mitä on hyvä ottaa huomioon? (Ammattilaisella tarkoitetaan henkilöä, joka työnsä puolesta tukee ja neuvoo)</p>	<p>Luoman ym. (2018, viitattu 21.2.2019) mukaan kaikkien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten osaamiseen tulisi kuulua valmiudet ikääntyneisiin kohdistuvan väkivallan ja kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja sen estämiseen pyrkivän toiminnan taitoihin. Lisäksi sosiaalihuolto- ja vanhuspalvelulaki eli nykyinen laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista velvoittavat ammattilaisia ryhtymään tarvittaessa toimenpiteisiin tunnistessaan väkivalta- ja kaltoinkohtelutilanteita</p>

	(Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 4.35§; Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012 4.25§). Selvitämme ikääntyneiden, lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden henkilöiden kokemuksia puheeksi ottamisesta.
15. Halutessanne voitte kirjoittaa tähän lisää kokemuksestanne.	Saa vapaasti kertoa lisää kokemuksia aihealueesta, mitä kysymyksissä ei varsinaisesti ole kysytty.

Teimme kyselylomakkeiden mukaan saatekirjeen (liite 2) luettavaksi kyselylomakkeet jakavalle henkilölle ja jokaiselle ryhmään osallistuvalla myös oma kappale luettavaksi. Saatekirjeessä (liite 2) kerroimme mitä tutkimme ja mikä on meidän tutkimustehtävämme, ketkä ovat työmme osapuolina ja mihin tarkoitukseen tutkimusta tehdään. Kirjeessä kerrottiin myös mihin tutkimuksen tuloksia käytetään ja ketkä niitä käyttävät, mikä on työn arvioitu valmistumisaika, sekä missä valmiiseen työhön voi tutustua. Saatekirjeestä tuli lisäksi ilmi se, miten aineistoa säilytetään ja milloin ja miten se hävitetään, tietosuojan huomioiminen ja yhteystietomme, mikäli meihin halutaan ottaa yhteyttä. Tärkeää oli myös perustella, miksi vastaajan kyselyyn vastaaminen on tärkeää. (Vilkkä 2005, 154.) Toimitimme kyselyn saatekirjeineen sähköisesti vertaisryhmän ohjaajalle. Osallistujat täyttivät lomakkeet yhden ryhmän kokoontumiskerran yhteydessä ohjaajan läsnä ollessa. Ohjaaja keräsi lomakkeet talteen, jonka jälkeen noudimme aineiston ohjaajalta ja pääsimme suorittamaan aineiston analyysiä.

4.3 Aineiston analyysi

Suoritimme aineistolle aineistolähtöisen sisällönanalyysin eli pyrimme tunnistamaan aineistosta tutkittavaa ilmiötä kuvaavia tekstin osia, niin kutsuttuja merkitysyksikköjä. Eli kun tarkoituksenamme oli kuvailla vertaistuen merkitystä ikääntyneille lähisuhdeväkivaltaa kokeneille, kysyimme aineistolta mitä tämä juuri siitä kertoo. Vastaukset tähän kysymykseen ovat työn kannalta oleellisia alkuperäisiä ilmauksia. Sisällönanalyysin tarkoituksena on saada vastaukset informaatioarvoltaan laadukkaaseen muotoon. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 121-122.) Kyselylomakkeisiin saatujen vastausten laajuudessa oli paljon vaihtelua, joihinkin kysymyksiin saimme kattavia vastauksia, kun taas joidenkin kysymysten vastaukset olivat hyvin lyhyitä, osa kokonaan tyhjiä. Selkeitä eroja vastausten pituudessa oli myös eri vastaajien kesken.

Sisällönanalyysi perustui siis ensisijaisesti induktiiviseen päättelyyn, jota tutkimustehtävä ja kysymyksenasettelu ohjaavat. Analyysissä emme siis analysoineet kaikkea saatua tietoa, vaan haimme vastausta tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimustehtävään. (Kylmä & Juvakka 2007, 113-117.) Laadullisessa tutkimuksessa tulokset ovat ainutlaatuisia, juuri näiden haastateltavien kokemuksiin pohjautuvia, mutta niistä saadaan hyviä näkökulmia ja ajatuksia myös yleisempään käyttöön tässä aihepiirissä. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2014, 221) mukaan kerätyn aineiston tulkinta, analyysi ja johtopäätösten muodostaminen ovat tutkimuksen keskiössä. Aineistolähtöisen analyysin päävaiheita ovat yleiskuvan hahmottaminen aineistosta, alkuperäisilmaisujen pelkistäminen sekä ilmaisujen ryhmittely ja abstrahointi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-123).

Ensimmäiseksi tarkistimme aineiston; onko kerätyissä vastauksissa selvinä pidettäviä virheitä, esimerkiksi tyhjiä vastauspapereita. Tämän jälkeen järjestimme saadun aineiston tiedon tallentamista ja analysointia varten ja luimme aineiston läpi, niin että saimme siitä yleiskuvan. Kirjoitimme kysymyksiin saadut vastaukset sähköiseen muotoon, yhteen tiedostoon. Seuraavaksi kävimme kumpikin ensin itsekseen aineiston läpi, pelkistäen saatuja aineistosta saatuja alkuperäisilmaisuja, jonka jälkeen teimme yhdessä yhdistävää tulkintaa pelkistyksistä. Tämän jälkeen ryhmittelimme pelkistyskäsitteitä eri otsikoiden alle ja mietimme ryhmistä muodostuvia alaluokkia. Toisiinsa sopivia alaluokkia muodostimme yläluokiksi ja näistä lopulta muodostuivat tutkimuksemme pääluokat. Muodostaessamme luokkia huomioimme, että ne vastaavat tutkimuskysymykseemme. Lopuksi meillä oli 3 pääluokkaa, joiden alle sisällytimme koko aineiston ja joihin työmme tulokset jakautuvat. Taulukossa 2 näkyy esimerkki aineiston alkuperäisilmaisujen pelkistämisestä ja alaluokkien sekä yläluokan muodostamisesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125-126).

TAULUKKO 2. Vertaistuesta saa voimavaroja -yläluokan muodostuminen.

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
Uskomattoman vahvoja ihmisiä (naisia) nämä, jotka ovat päässeet irti suhteesta, jossa ihminen oli suunnilleen imetty kuiviin	Kokee, että nämä ihmiset ovat vahvoja, jotka ovat päässeet irti suhteesta	Jaksaminen lisääntyy ja minuus vahvistuu	Vertaistuesta saa voimavaroja
Olen uskaltanut lähteä harrastamaan	On uskaltanut lähteä harrastamaan		
	On muuttanut paikkakuntaa		

<p>Olen muuttanut paikkakuntaa</p> <p>Elämä voi helpottua!</p> <p>Voin paremmin kaikilla osa-alueilla, fyys., psyyk., sos.</p> <p>Olen oppinut käsittelemään asioita oikealla tavalla (en kuuntele asiattomia syytöksiä vaan lähten pois.)</p> <p>Kunnioittamaan itseäni</p> <p>Asiat alkaa hiljalleen painua taka-alalle, ettei kokoajan ajattele niitä</p> <p>Muisti palailee ja on alkanut järjestelmään omia asioita eteenpäin</p> <p>On tullut paljon varmemmaksi kaikissa asioissa</p> <p>Puoliso hoitokodissa, en pidä yhteyttä, itse turvaosoitteessa, salainen puhelin</p> <p>En enää asu väkivaltaisessa suhteessa Osaan asioita käsitellä oikealla tavalla</p> <p>Voi hakea apua ennen kuin jotain pahempaa sattuu</p>	<p>Tunne siitä, että elämä voi helpottua</p> <p>Kokee voivansa paremmin kaikilla elämän osa-alueilla</p> <p>Kokee oppineensa käsittelemään asioita oikealla tavalla</p> <p>On oppinut kunnioittamaan itseään</p> <p>Tunne siitä, että asiat alkavat painumaan taka-alalle</p> <p>On alkanut järjestelmään asioita eteenpäin</p> <p>Kokee tulleen varmemmaksi</p> <p>Puoliso on hoitokodissa, johon ei pidä yhteyttä Asuu turvaosoitteessa ja puhelin on salattu</p> <p>Ei asu enää väkivaltaisessa suhteessa Tunne siitä, että osaa käsitellä asioita oikealla tavalla</p> <p>Asioihin voi hakea apua ennen kuin ne etenevät pahemmaksi</p>		
<p>Henkinen selkänöja!</p>	<p>Kokemus siitä, että ryhmä on kuin henkinen selkänöja</p> <p>Saa voimaa pysyä pois entisestä</p>	<p>Saa tietoa ja tukea</p>	

<p>Saan voimaa pysyä irti menneestä (paluu voisi olla varma tuho!)</p> <p>Tukea-antavaksi ja kannustavaksi</p> <p>Auttaa omassa tilanteessa</p> <p>Aluksi hyvin tärkeäksi, koska sai asioihin neuvoja asiantuntijoilta. Opastusta kaikkeen mitä ei itse olisi osannut hakea</p> <p>Sai luottamuksellista apua kovimpaan hätään, kun kaikki kaatui päälle</p> <p>Vertaisryhmä on lohduttava, en ole yksin, saan avautua</p> <p>Tärkeää olla läsnä</p> <p>Kuin LÄMMINSYLI!</p>	<p>Kokee ryhmän tukea-antavaksi ja kannustavaksi</p> <p>Kokee ryhmän tuen auttavan omassa tilanteessa</p> <p>On saanut opastusta asioihin, joita ei olisi itse osannut hakea</p> <p>Tunne siitä, että on saanut luottamuksellista apua</p> <p>Kokee vertaisryhmän lohduttavana</p> <p>Tunne siitä, että ei ole yksin ja saa avautua</p> <p>Kokee läsnä olemisen tärkeänä</p> <p>Tunne siitä, että ryhmä on kuin lämminsyli</p>	
<p>Olen löytänyt uusia ystäviä, joiden ei tarvitse tietää kolkkoa taustaani</p> <p>Tultu tutuiksi</p> <p>Purettu sydäntä ja saatu ystäviä toisistamme</p>	<p>On löytänyt uusia ystäviä</p> <p>Ryhmässä on tutustuttu toisiin</p> <p>Kokemus siitä, että toisista on saanut ystäviä ja on voinut purkaa sydäntä</p>	<p>Voi luoda sosiaalisia suhteita</p>

Teimme aineiston analyysiä jo pian aineiston keruun jälkeen, jolloin aihe oli hyvin mielessä ja oli mahdollisuus tehdä tarvittavia täydennyksiä.

Analysointivaiheen jälkeen selitimme ja tulkitsimme tuloksia. Pohdimme analyysistä saatuja tuloksia ja muodostimme näiden pohjalta johtopäätöksiä. Koko työn ajan peilasimme omaa ymmärrystämme suhteessa saatuihin vastauksiin. Tiedostimme että tulkinnat voivat myös vaihdella tutkijoiden kesken, jolloin on mahdollista pohtia useampia tulkintoja. Lopuksi muodostimme aineistosta yhteiset pääluokat, joilla saimme vastauksen tutkimustehtävään. Pohdimme myös, mikä voisi olla saatujen tulosten laajempi merkitys. (Hirsjärvi, ym. 2014. 221-230).

4.4 Luotettavuus ja eettisyys

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 232.) mukaan kaikissa tutkimuksissa luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi arvioida. Työssämme pohdimme luotettavuutta ja pätevyyttä sekä eri keinoja näiden huomioimiseksi ja parantamiseksi. Heikkilän (2014, 11) mukaan validi tutkimus on siis sellainen, joka tutkii sitä, mitä on tarkoitettu ja tulosten on oltava keskimääräisesti oikeita ilman systemaattisia virheitä. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa kiinnitetään huomiota validiteettiin ja reliabiliteettiin. Tutkimuksen reliabiliteettiin vaikuttavat otoksen koko, tiedonkeruu, tulosten sekä tiedon käsittely. Reliaabeli tutkimus antaa tarkkoja tuloksia, jossa ei ole sattumanvaraisuuksia. Lisäksi tutkimus tulisi olla toistettavissa niin, että se antaa samanlaiset tulokset. (Heikkilä 2014, 12). Laadullisessa tutkimuksessa toistettavuus on kuitenkin haastava kriteeri, sillä toinen tutkija ei välttämättä päädy samaan tulokseen tutkimuksen tekijän kanssa, vaikka käyttäisikin samaa aineistoa. Laadullisessa tutkimuksessa on hyväksyttävä se, että todellisuuksia ja tulkintoja on monia. (Kylmä ym. 2007, 129.)

Validiteetilla eli pätevyydellä tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin käytetty tutkimusmenetelmä vastaa juuri sitä, mitä on tarkoituskin tutkia. Kaikki menetelmät eivät välttämättä sovi siihen tarkoitukseen, mihin tutkija on sitä ajatellut käyttävänsä. Esimerkiksi kyselylomaketta käytettäessä tutkimusmenetelmänä, on pätevyys huomioitava siinä, että vastaajat ovat voineet käsittää kysymykset toisin kuin olemme itse niitä ajatelleet. Tuloksia ei voi tulkita siis pelkästään oman ajattelumallin mukaisesti. (Hirsjärvi, ym. 2009, 231.) Tutkijan rekonstruktioiden tulee vastata todellisuudessa kyselyyn vastanneiden alkuperäisiin konstruktioihin. Tältä osin luotettavuutta voidaan parantaa peilaamalla kyselytutkimuksen aineistoa teorian tietoon. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.) Lisäksi tutkimuksen analysointi tapahtui kahden tutkijan voimin, joka osaltaan vaikuttaa luotettavuuteen. Keskustelimme jatkuvasti aineiston analysoinnin aikana. Lisäsimme luotettavuutta suunnittelemalla tutkimuksen toteutuksen huolellisesti ja toteuttamalla tiedonkeruun sekä tiedon ja tulosten käsittelyn mahdollisimman virheettömästi. Käytimme tulosten tulkintaan riittävästi aikaa ja selostimme tutkimuksen toteuttamisen tarkasti.

Vilkan (2005, 181) mukaan luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tutkimuskohde ja tulkittu materiaali ovat yhteensopivia keskenään. Satunnaiset tai epäolennaiset tekijät eivät saa vaikuttaa teorian rakentamiseen. Pyrimme teorialla luomaan johdatuksen aiheeseen, mutta keskiössä oli haastateltavien esiin tuomat kokemukset. Teoriatietoa aiheesta on saatavilla suhteellisen vähän, mutta pyrimme valitsemaan mahdollisimman luotettavia ja johdonmukaisia lähteitä. Aineistolähtöisessä tulosten esittämisessä esitimme suoria lainauksia saadusta vastausaineistosta tukemaan analyttisiä päätelmiä. (Kylmä ym. 2007, 117.) Suorien lainausten osalta huomioimme, että niiden sisältö on eettisesti kestävä, käyttämällä vain sellaisia suoria lainauksia, joiden osalta vastaajaa ei voida tunnistaa.

Luotettavuuden osalta on tärkeää tunnistaa myös puolueettomuusnäkökulma. Tuomen & Sarajärven (2018, 160.) mukaan tutkijan on todellisuudessa vaikea kontrolloida omien ennakkoluulojensa vaikutuksia tulosten tulkintaan. Mahdollisimman puolueeton tulkinta tapahtuu mahdollisimman objektiivisesti ja neutraalista näkökulmasta. Lisäksi on hyvä olla tietoinen omista olettamuksistaan ja ennakkoluuloistaan tutkimusta tehdessä.

Kylmä ja Juvakka (2007, 127) määrittelevät laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereiksi uskottavuuden, vahvistettavuuden, refleksiivisyyden ja siirrettävyyden. Uskottavuudella tutkimuksen ja sen tulosten uskottavuutta ja sen osoittamista tutkimuksessa. Toteutimme työmme kyselylomakkeilla, joten emme olleet keskusteluyhteydessä osallistujien kanssa, mutta pyrimme aineiston analyysiä tehdessä tulkitsemaan alkuperäisilmaisuja mahdollisimman neutraalisti, niin että osallistujan kokemus todella pääsisi esiin. Mietimme myös kyselylomakkeen kysymykset huolellisesti, niin että saisimme niillä osallistujan kokemuksen hyvin esille, ja osallistuja ymmärtäisi kysymyksen niin kuin olemme sen tarkoittaneet. Vahvistettavuus määritellään liittyväksi koko tutkimusprosessiin, ja edellyttävän tutkimusprosessin kirjaamista, niin, että niistä voi seurata tutkimuksen kulku pääpiirteissään. Työssämme olemme huomioineet tämän kirjaamalla käyttämämme lähteet huolellisesti ylös. Lisäksi kerromme työssämme kaikki työmme vaiheet sekä johtopäätökset. Refleksiivisyys edellyttää sitä, että tutkimuksen tekijä on tietoinen omista lähtökohdistaan, eli on osattava arvioida kuinka tekijä vaikuttaa aineistoonsa ja tutkimusprosessiinsa. Olemme koko prosessin ajan keskustelleet tiiviisti aiheesta sekä pohtineet, kuinka tulkitsemme saamaamme aineistoa. Siirrettävyydellä tarkoitetaan tutkimuksen tulosten siirrettävyyttä muihin saman tyyppisiin tilanteisiin. Esimerkiksi kuvaileva tieto osallistujista ja ympäristöstä auttaa lukijaa arvioimaan tulosten siirrettävyyttä. Olemme työssämme kertoneet riittävästi, tietosuojaan huomioiden vertaistukiryhmästä ja sen osallistujista. (Kylmä & Juvakka 2007, 128-129).

Työssämme huomioimme luotettavuuden ja eettisyyden kertomalla ja perustelemalla mitä teimme ja miksi teimme missäkin vaiheessa työtämme. Esimerkiksi aineiston analyysissä perustelemme tekemäämme analyysiä ja tulosten tulkinnassa kerromme mihin päätelmämme perustamme. Kun kyseessä on laadullinen tutkimus melko pienellä otannalla, voivat kuvaukset olla myös ainutlaatuisia, eivätkä aina täysin yleistettäviä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 232-233.)

Lisäksi varauduimme myös kyselytutkimuksen haittoihin. Emme voi täysin varmistua siitä, miten vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen ja ovatko he vastanneet kyselyyn luotettavasti ja rehellisesti. Emme myöskään itse voi vaikuttaa vastaustilanteessa mahdollisiin väärinymmärryksiin. Lisäksi meidän täytyi huomioida vastaamattomuuden mahdollisuus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 195.) Näistä haitoista mahdollisesti muodostuvaa epäluotettavuutta ehkäisimme kyselylomakkeen laadinnassa suunnittelemalla kysymykset tarkasti. Testasimme myös kyselylomaketta neljällä henkilöllä, joista kaksi oli suunnilleen kyselyn kohderyhmän ikäluokkaan kuuluvia, ja he omaavat myös kokemusta vertaistukitoiminnasta. Muokkasimme palautetta saadun palautteen mukaan, eli muutamia kielioppivirheitä, selkeytimme joitain kysymyksiä ja lisäsimme yhteen kysymykseen laajemmat vastausvaihtoehdot. Vähensimme myös satunnaistekijöiden vaikutusta tuloksiin kysymysten tarkalla laatimisella sekä valmiiksi valikoidulla harkinnanvaraisella kohderyhmällä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 198.) Mikäli näistä varmisteluista huolimatta emme olisi saaneet tarpeeksi vastauksia kyselyymme, olisimme toteuttaneet aiheesta kyselytutkimuksen sijaan kirjallisuuskatsauksen. Minimi vastausmääräksi päätimme neljä vastaajaa, joka täytyi, kun saimme kuusi vastaajaa. Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa tutkimuksessa keskeisintä ei ole tutkimusaineiston määrä vaan sen laatu. Tavoitteena työssämme oli, että tutkimusaineisto toimii apuvälineenä ilmiön tai ymmärtämisessä, emmekä niinkään tavoitelleet yleistettävyyttä. (Vilka 2005, 126.)

Aiheen sensitiivisyys saattoi aiheuttaa satunnaistekijöitä, joihin meidän oli vaikea varautua etukäteen. Osallistujien saattoi olla haastavaa sanallistaa omia kokemuksiaan. Osallistajat saattavat kokea aiheen tuomaa häpeää tai eivät välttämättä ole valmiita sietämään tilanteen aiheuttamia seurauksia, jonka vuoksi vastauksissa voi olla vaihtelua. Vastausten totuus voidaan siis määritellä eri näkökulmista. (Kallinen, Pirkainen & Rautio 2018, 37.)

Noudatimme työssämme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemää hyvää tieteellistä käytäntöä, joihin kuuluu rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä myös tutkimuksen ja tulosten arvioinnissa. Käytämme eettisesti kestäviä menetelmiä kaikissa työvaiheissa ja viittaamme muiden tekemiin tutkimuksiin ja teoksiin asianmukaisella tavalla.

Tutkimuksemme suunnitellaan, toteutetaan ja raportoidaan asianmukaisesti ja eettisesti kestäväällä tavalla. Hankimme työhöemme tutkimusluvan sekä koululta ja yhteistyötaholtamme, jonka kanssa teimme myös yhteistyösopimuksen, jossa sovimme vastuista ja velvollisuuksista sekä työnjaosta. Huomioimme työssämme tietosuojan ja varmistamme, ettei tutkimukseen osallistuneita voi tunnistaa työn missään vaiheessa. Varmistamme tietosuojan toteutumista toimittamalla ja keräämällä kyselylomakkeet yhteistyötahon kautta, emmekä kerää osallistujista mitään henkilötietoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, viitattu 25.9.2019.)

Työssämme kunnioitamme itsemääräämisoikeutta, eli kaikki osallistuvat kyselyyn vapaaehtoisesti, omasta suostumuksestaan. Kerromme ja perustelemme kohderyhmällemme mihin saatuja tietoja tullaan käyttämään ja miksi. Emme kerää kyselylomakkeisiin mitään henkilötietoja, jolloin niistä ei voi tunnistaa vastaajan henkilöllisyyttä. Säilytämme kerättyä aineistoa niin, ettei siihen voi päästä käsiksi kukaan ulkopuolinen ja tuhoamme aineiston heti kun emme sitä enää tarvitse, arkaluontoisten asiapapereiden hävittämiseen tarkoitetulla silppurilla. Pyrimme työssämme ja toiminnassamme minimoimaan siitä mahdollisesti koituvat haitat kyselyyn osallistuville. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2018, viitattu 25.9.2019.) Yhdeksi mahdolliseksi haitaksi tunnistamme haluttomuuden vastata kyselyyn tai osaan kysymyksistä, kun on tutustunut niihin tarkemmin, jolloin asiakkaalla mahdollisuus jättää vastaamatta, kyselyn perustuessa vapaaehtoisuuteen. Toiseksi mahdolliseksi haitaksi tunnistamme kysymysten mahdolliset esiin nostamat tuntemukset, joiden aiheuttamaan mahdolliseen tuen tarpeeseen olemme varautuneet niin, että ryhmän ohjaaja on paikalla ja saatavilla kun kyselylomakkeita täytetään. Mahdollisista tutkimuksesta aiheutuvista haitoista huolimatta voimme perustella työtämme sillä, että työmme kautta tuotettavalla tiedolla on merkitystä kanssaihmisille ja yhteiskunnalle. Työmme lisää tietoisuutta vähän puhutusta aiheesta, joka voi hyödyttää niin samojen kokemusten kanssa eläviä, kuin myös heidän kanssaan toimivia ammattilaisia. Tietoperustastamme löytyy perustelut aiheen valinnalle ja sen merkitykselle. (Kylmä ym.2007, 144.)

5 TULOKSET

Tuloksina esittelemme, millaisia kokemuksia ikääntyneillä lähisuhdeväkivaltaa kokeneilla on vertaistuesta. Suoritimme tutkimuksen aineiston keruun kyselylomakkeella, jonka avulla selvitimme vastausta tutkimuskysymykseemme; Millaisia kokemuksia ikääntyneillä lähisuhdeväkivaltaa kokeneilla on vertaistuesta. Tässä ikääntyneillä tarkoitetaan kotona asuvia henkilöitä, jotka käyvät vertaistukiryhmässä. Kyselyyn vastasi kuusi vertaistukiryhmässä kävijää. Suoritimme saamaamme aineistoon aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Analyysissä kävimme ensin aineiston läpi yleisesti ja sitten kokosimme alkuperäisilmaukset yhteen tiedostoon. Pelkistimme alkuperäisilmauksia ja ryhmittelimme ne alaluokkiin. Alaluokista muodostimme yläluokat, joista taas muodostimme pääluokat, jotka edelleen yhdistyivät tutkimustehtäväksemme. Kuviossa 1 näkyy, kuinka luokat muodostettiin. Seuraavissa kappaleissa esittelemme tutkimuksemme tuloksia pääluokittain.

KUVIO 1. Aineiston abstrahointi: Millaisia kokemuksia ikääntyneillä lähisuhdeväkivaltaa kokeneilla on vertaistuesta.

5.1 Taustatiedot

Kyselyyn vastasi kuusi Oulun ensi- ja turvakoti ry:n vertaistukiryhmässä kävijää, jotka ovat iältään yli 60 -vuotiaita. Vastanneista kolme oli osallistunut ryhmän toimintaan noin vuoden ajan ja kolme vastaajaa noin kahden vuoden ajan. Kolme vastaajaa ilmoitti saaneensa tiedon vertaistukiryhmästä Oulun ensi- ja turvakoti ry:ltä ja kolme vastaajaa paikallisesta terveystieteiden keskukselta tai muista avopalveluista. Kaikki vastaajat kokivat vertaistukiryhmään osallistumisen todella tärkeäksi. Vertaistukiryhmään osallistumisen koettiin tukeneen lähisuhdeväkivaltaan liittyvien kokemusten käsittelyä joko hyvin paljon tai melko paljon, vastaukset jakaantuivat tasan näiden kahden vaihtoehdon välillä.

5.2 Tukee henkistä ja sosiaalista hyvinvointia

Kyselymme pääluokaksi nousi sosiaalisen ja henkisen hyvinvoinnin tukeminen. Hyvinvointia tukee henkisen ja sosiaalisen tuen saaminen, joiden myötä pystyy tehdä muutoksia omassa elämässä. Vastauksissa korostui henkisen ja sosiaalisen tuen merkitys, ryhmä koettiin tukea-antavaksi ja kannustavaksi.

5.2.1 Luottamuksellinen ja avoin ilmapiiri ryhmässä mahdollistaa vertaistuen toteutumisen

Vertaistukiryhmä koettiin tukeväksi, kannustavaksi sekä hyvin tärkeäksi. Ryhmän ilmapiiri koettiin luottamukselliseksi ja avoimeksi, mahdollistaen keskustelun ja vertaistuen toteutumisen. Vastauksissa nousi esille useassa eri kohdassa samantapaisten kokemusten merkitys. Samantapaisten kokemusten koettiin vahvistavan tunnetta ymmärretyksi tulemisesta. Tunne siitä, että muilla on samanlaisia kokemuksia kuin itsellä, koettiin vahvistavan sosiaalisen tuen saamista. Samantapaisten kokemusten vuoksi koettiin muiden voivan ymmärtää omaa kokemusta, eikä ryhmässä vähätellä toisten kokemuksia.

Vertaistukiryhmässä ymmärrettiin toisten kokemusta ja tultiin myös itse ymmärretyksi. Vaihtoehto ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen nousi toiseksi tärkeimmäksi asiaksi, kun pyysimme vastaajia asettamaan vertaistukiryhmätoimintaan liittyviä tekijöitä kokemuksena mukaiseen tärkeysjärjestykseen. Tällä halusimme selvittää sitä, mitä asioita vertaistukiryhmän toiminnassa pidetään tärkeimpinä. Vaihtoehtoina olivat samantapaisten kokemusten muiden kanssa, omasta kokemuksesta kertominen ja kuulluksi tuleminen, tunne kuulumisesta johonkin, hyväksytyksi tuleminen, ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen sekä tiedon saaminen.

”Heti tajusin, että täällä minua ymmärretään”

”Turvallista purkaa kipeitä asioita ja tunteita”

Vertaistukiryhmän kokoontumista kuvattiin arjen kohokohtana; ryhmästä saa voimaa jaksaa. Vastaajat tunsivat, että ryhmän ilmapiiri oli luottamuksellinen ja avoin. Ryhmässä koettiin tasavertaisuutta ja läsnäoloa pidettiin tärkeänä tekijänä kokoontumisissa. Ryhmässä oleminen koettiin mukavana ja rentouttavana. Vastauksista nousi esiin myös kokemus arkuudesta, häpeästä ja pelosta, sekä siitä kuinka kokemukset ryhmään osallistumisesta vaihtelevat eri kokoontumiskertojen välillä. Ryhmänohjaajalla nähtiin olevan tärkeä merkitys ja hänen roolinsa koettiin olevan esimerkiksi tiedon antaja.

”Vertaisryhmä on lohduttava; en ole yksin, saan avautua, minua ymmärretään, saan itkeä ja nauraa”

Vertaistukiryhmässä keskustelut nähtiin erityisen tärkeinä. Keskusteluun on jokaiselle annettu oma aika ja jokainen saa itse määrittää, mistä asioista haluaa keskustella. Ryhmässä on koettu, että on tärkeää jutella mieltä painavista asioista ajoissa, sillä esimerkiksi puolison kanssa asioista ei voi keskustella. Tämä nähdään ongelmia ennaltaehkäisevänä apuna. Omasta kokemuksesta kertominen ja kuulluksi tuleminen nousikin tärkeimmäksi tekijäksi vertaistukiryhmätoiminnassa, kun pyysimme vastaajia asettamaan vertaistukiryhmätoimintaan liittyviä tekijöitä kokemuksensa mukaiseen tärkeysjärjestykseen.

”On tärkeää jutella mieltä vaivaavista asioista”

”Paljon keskusteluita aiheesta, että jos on ongelmia, niihin voi hakea apua ennen kuin jotain pahempaa sattuu”

Ammattilaisen ja vertaisen antamassa tuessa koettiin eroja. Siinä missä ammattilaisen koettiin tuovan teoreettista tietoa, koettiin vertaisen antavan kokemuksellista tietoa. Koettiin että ammattilaisen kanssa voi syventyä yksilöllisiin keskusteluihin, tarkastella omaa elämää ja pohtia omia rajoja ja vahvuuksia. Vertaisen kanssa taas samankaltaiset kokemukset koettiin yhdistäviksi ja sitä kautta koettiin tuen toteutuvan. Ryhmänohjaajalla nähtiin olevan auttavan tärkeä rooli, jolta saa tietoa sellaisiin asioihin, joista ei välttämättä olisi itse osannut kysyä.

5.2.2 Vertaistuesta saa voimavaroja

Vertaistukiryhmään kuulumisen ja sitä kautta vertaistuen saamisen koettiin lisäävän ja vahvistavan henkilön voimavaroja. Ryhmässä koettiin toteutuvan niin kokemuksellisen tiedon jakaminen, että saaminen. Vastauksista ilmeni, että vertaistukiryhmästä saa tukea asioiden käsittelyyn ja lähisuhdeväkivallasta puhumiseen. Vertaistukiryhmästä saadun tuen ja tiedon koettiin auttaneen tekemään muutoksia omassa elämässä ja hyvinvoinnin kuvattiin parantuneen elämän kaikilla osa-alueilla. Vastaajat kokivat kehittyneensä asioiden käsittelyssä, eivätkä ole esimerkiksi enää väkivaltaisessa parisuhteessa tai asumismuoto on muuten muuttunut.

“Voin paremmin kaikilla osa-alueilla, fyys., psyyks., sos.”

Ryhmästä saadun tuen koettiin auttaneen oman hyvinvoinnin ja itsekunnioituksen vahvistumisessa. Tämä on mahdollistanut esimerkiksi uuden harrastuksen aloittamisen. Oma tulevaisuus on varmistettu muun muassa salaisilla osoite- ja puhelintiedoilla. Tilanteen koettiin normalisoituneen ja on alettu järjestelmään oman elämän asioita, jolloin mennyt jää hiljalleen taka-alalle. Vastaajat kuvasivat, että on voitu rakentaa uusia ystävyys-suhteita muun muassa toisten ryhmäläisten kanssa. Uusien ystävyys-suhteiden myötä voidaan nähdä sosiaalisen verkoston laajentuneen.

“Asiat alkaa hiljalleen painua taka-alalle, ettei kokoajan ajattele niitä”

5.3 Aineistosta nousseet kehittämisideat

Vastauksista nousi esiin kehittämisideoita, jotka koskivat ikäihmisille suunnattuja palveluita. Nämä palvelut voisivat toimia lähisuhdeväkivaltaa ennaltaehkäisevänä, sekä myös mahdollisimman varhaisena tukena, mikäli lähisuhteessa on jo koettu väkivaltaa. Koettiin, että iän tuomia muutoksia olisi hyvä käydä läpi esimerkiksi erilaisilla kursseilla. Myös ikääntyessä kohdataan vaikeita asioita, joita tulisi osata käsitellä oikein. Erityisesti toivottiin pariskunnille suunnattuja parisuhdekursseja, joihin olisi mahdollista osallistua yhdessä. Ehdotettiin, että kurssilla voitaisiin käsitellä aiheina esimerkiksi mustasukkaisuutta ja iän ja sairauden aiheuttamia vaivoja. Vastauksista ilmeni myös toive kotikäynneille, joiden avulla voitaisiin löytää avun tarpeessa olevia ikäihmisiä. Nykyisen palvelujärjestelmän haasteena nähtiinkin avun tarpeessa olevien löytäminen silloin kun ihminen ei itse osaa hakeutua avun piiriin.

”Löytäkää heidät, löytäkää meidät - NEUVOLA ikäihmisille – kotikäynnit”

”Voisi järjestää parisuhde kursseja, joissa kerrotaan (mustasukkaisuudesta, omistamisesta, iän-, sairauden-, vammaisuuden tuomista vaivoista, miten niitä kohdataan yhdessä. Parikeskusteluja pareittain, jossa tulis ilmi miten vaikeissa asioissa menetellään ikääntyessä”

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, millaisia kokemuksia ikääntyneillä lähisuhdeväkivaltaa kokeneilla on vertaistuesta. Ikääntyneillä tarkoitetaan tässä työssä kotona asuvia henkilöitä, jotka käyvät vertaistukiryhmässä. Oulussa toimineen Juuri-hankkeen tuloksena selvitettiin, että ikääntyneiden ja heidän läheistensä välisissä suhteissa on huomattavissa erityispiirteitä, joihin nykyisillä auttamismenetelmillä ei voida vaikuttaa. (Tiilikallio & Säles 2018, 52.) Tuloksista saadaan tärkeää tietoa vertaistukiryhmän perustamiseen ja toiminnan suunnitteluun.

Työmme tuloksina saimme esille tärkeää tietoa siitä, millaisia kokemuksia ikääntyneellä lähisuhdeväkivaltaa kokeneella on vertaistuesta. Tuloksista voitiin päätellä, että vertaistukiryhmään kuulumista voidaan pitää todella tärkeänä, sillä kaikki vastaajat olivat samaa mieltä kysyttäessä osallistumisen tärkeyttä. Lisäksi tulosten perusteella voidaan todeta, että vertaistukiryhmä tukee lähisuhdeväkivaltaan liittyvien kokemusten käsittelyssä. Vertaistukiryhmään kokoontuu joukko ihmisiä, jolloin luottamuksen ja vuorovaikutuksen muodostumiseksi on tärkeää, että ryhmäläiset tuntevat toisensa mahdollisimman hyvin. Jokaiselle on tärkeää tunne ryhmään kuulumisesta. (AMEO 2019, viitattu 16.01.2020.). Vastauksissa kuvattiinkin vertaistukiryhmään osallistuvien rakentaneen ystävyyssuhteita toisiinsa. Lisäksi tuloksista ilmeni kokemus luottamuksellisesta ja turvallisesta ilmapiiristä. Hyvä ilmapiiri voidaan nähdä tärkeänä, jotta syntyisi mahdollisuus avoimelle keskustelulle.

Vertaistuen kulmakiviä ovat kuuleminen ja kertominen. Oman tarinan kertominen voi olla helpottavaa, kun tietää, että toinen voi ymmärtää. Vertaistuki mahdollistaa tiedon, tuen ja toivon saamisen (Terveyskylä.fi 2019, viitattu 28.10.2020.) Myös tuloksista ilmenee, että vastaajat pitivät vertaistuen tärkeimpänä osa-alueena kuulluksi tulemista ja omasta kokemuksesta kertomista, joka tukee Terveyskylän aineistoa. Keskustelun merkitys nousikin aineistosta selkeästi esiin, se tuli esille monissa eri yhteyksissä. Koettiin tärkeänä jutella mieltä painavista asioista. Vuorovaikutustaidot ja viestintä ovat olennaisia tekijöitä vertaisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa, vertaistuessa opetellaan kuulemaan toista aidosti ja hyväksymään toisten tunteet. Vertaistuen toteutuminen vaatii läsnäolon toteutumista, silloin toinen ihminen otetaan huomioon kokonaisvaltaisesti, häntä kuunnellaan, ja hänen tunteensa hyväksytään. (Mikkonen & Saarinen 2018, viitattu 29.1.2020.) Tärkeänä seikkana tuloksista nousi esille se, että keskusteluun osallistumiseen annetaan aikaa ja jokainen saa itse määrittää mitä haluaa kokemuksistaan kertoa. Vertaistukitoimintaa järjestettäessä tulee siis varmistaa, että luottamukselliselle ja avoimelle keskustelulle on riittävästi tilaa ja aikaa.

Vertaistukiryhmään osallistuvaa ei tule velvoittaa tai painostaa mihinkään, vaan antaa jokaiselle oma sopiva aikansa puhua kokemuksistaan, juuri sen verran kuin haluaa. Vertaissuhteen osapuolet toimivat vastavuoroisesti sekä tuen saajina että antajina. Jokaisella vertaistukitoimintaan osallistuvalla on oikeus määritellä oman vuorovaikutuksensa rajat. (Jyrkämä 2010, viitattu 29.1.2020)

Tulosten perusteella voidaan todeta, että ammattilaisen ja vertaisen antamassa tuessa koetaan eroja. Onnistuneessa yhteistyössä toimittaessa asiakas voi saada sekä ammattiavun että vertaistuen, toisiaan täydentäen. Jos toimijoiden roolit ovat selvät ja kohtaaminen sujuvaa, voivat molemmat keskittyä omiin vahvuuksiinsa asiakkaan tukemisessa. (Mikkonen & Saarinen 2018, viitattu 16.1.2020). Vertaistuen muodot voivat vaihdella virallisesta auttamisesta läheisten tuen suuntaan, joten ammattiapu ja vertaistuki eivät kilpaile keskenään (Laimio & Karnell 2010, 9-14). Vertaistuessa vertaisella on samantapaisia kokemuksia kuin muilla osallistujilla, jolloin hän pystyy auttamaan toisia sellaisissakin asioissa, joissa ammattilainen ei pysty, ellei tällä ole samaa kokemusta. Tulokset tuovat hyvin esiin näitä eroja ammattilaisen ja vertaisen antamassa tuessa ja korostavat sitä, että nämä erilaiset tuen muodot eivät sulje toisiaan pois, vaan ennemminkin täydentävät toisiaan. Ammattilaisen koettiin antavan teoreettista tietoa ja vertaisen taas kokemuksellista tietoa, joten näitä molempia tukimuotoja yhdistellen voidaan saada paljon kokonaisvaltaisempaa tukea ja apua.

Aineistosta nousi esille tarve ikääntyneille kohdistettujen palveluiden kehittämiseksi, jotka voisivat osaltaan olla ennaltaehkäisemässä ikääntyneiden kokemaa lähisuhdeväkivaltaa ja myös olla helpottamassa asian puheeksi ottamista. Ikääntyneihin kohdistettuja palveluita voisi olla esimerkiksi ikääntyneiden oma neuvola tai ikääntyneille suunnatut parisuhdekurssit, joissa käsiteltäisiin juuri tälle ikäluokalle ominaisia asioita. Ikääntyneisiin kohdistetuissa palveluissa voitaisiin toteuttaa myös mahdollisen lähisuhdeväkivallan systemaattista puheeksi ottamista. Suomessa ei ole vielä kansallista toimintamallia ikääntyneitä koskevan lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi, mutta sosiaali- ja vanhuspalvelulaki eli nykyinen laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvetaista velvoittavat ryhtymään tarvittaessa toimenpiteisiin (Sosiaali- ja vanhuspalvelulaki 1301/2014 4.35§; Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvetaista 980/2012 4.25§). Tähän olisi syytä miettiä tietty systemaattinen toimintamalli, jota ammattilaiset voisivat käyttää puheeksi ottamisen tukena, ja myös lähisuhdeväkivaltaa ehkäisevänä toimenpiteenä.

Saimme aineistosta paljon hyviä vinkkejä ja huomioitavia asioita lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamiseen ja ikääntyneiden ikäluokan erityispiirteisiin liittyen. Käsitlemme näitä aiheita pohdinnassa, kun ne eivät varsinaisesti vastaa tutkimuskysymykseemme.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimuksen tausta ja toteutus

Saimme idean opinnäytetyömme aiheeseen Vanhus- ja seniorityön -opintojaksolla, kun siellä esiteltiin ikääntyvien kokemaan lähisuhdeväkivaltaan liittyvää hanketta. Esittelyssä tuli ilmi, että juuri tästä aiheesta ja kyseistä ikäluokkaa koskevaa tietoa ja siihen liittyvää toimintaa on suhteellisen vähän. Perehtyessämme aiheesta koskevaan tutkimus- ja teorian tietoon huomasimme sitä löytyvän melko puutteellisesti, ja useat lähteet alkavat olla jo vanhoja. Myös tehtyjä opinnäytetöitä tarkastellessa tästä aiheesta ei montakaan työtä löydy.

Yhteistyötahoksi saimme Oulun ensi- ja turvakoti ry:n, kun opinnäytetyömme idea tuli esille toiseen koulutehtävään liittyvän haastattelun yhteydessä. Kävimme yhdessä aiheesta läpi, ja pohdimme mihin teemaan keskitymme. Rajasimme aiheen koskemaan vertaistukea mutta otimme mukaan myös puheeksi ottamisen teeman, jonka koemme tärkeäksi huomioida.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvailla mikä on vertaistuen merkitys ikääntyneelle lähisuhdeväkivaltaa kokeneelle. Tavoitteenamme oli saada teoria- ja kokemustietoa tukemaan ammattilaisia asian puheeksi ottamisessa, ja huomioimaan juuri tälle ikäluokalle merkityksellisiä asioita vertaistukea- ja toimintaa järjestettäessä. Tärkeänä koimme yleensäkin asian esille tuomisen ja siitä puhumisen, sekä tietoisuuden lisäämisen. Aineiston keräsimme kyselylomakkeella, yhteistyökumppanimme järjestämässä vertaistukiryhmässä.

Lähisuhdeväkivalta on myös ihmisoikeuskysymys, jonka vuoksi mielestämme aiheesta on erityisen tärkeä keskustella. Suomessa on uutisoitu viime vuosina paljon korkeista lähisuhdeväkivaltatilastoista ja erityisesti naisiin kohdistuvasta lähisuhdeväkivallasta. Esimerkiksi Yle uutisoi vuonna 2009 Suomesta lähisuhdeväkivallan maana. Artikkelin mukaan Suomi on saanut jatkuvasti huomautuksia muun muassa YK:lta ja Amnestyltä huolestuttavasta lähisuhdeväkivaltatilanteestaan. Näiden mukaan Suomessa on hälyttävän korkeat lähisuhdeväkivaltatilastot, jotka ovat toiseksi korkeimmat koko Euroopassa. Lisäksi todetaan, että Suomessa on riittämättömät tukipalvelut lähisuhdeväkivaltaa kokeneille. Myöskään Istanbulin sopimus ei toteudu Suomessa nykyisellään, vaikka Suomi on siihen sitoutunutkin. (Rauhalampi 2019, viitattu 4.12.2019).

Päädyimme aineistonkeruumenetelmän osalta kyselylomakkeen käyttöön aiheen sensitiivisyyden vuoksi. Valintaamme tuki saamamme ohjaus. Onnistuimme kokoamaan kattavan viitekehyksen, joka tuki kyselylomakkeen rakentamista. Kyselylomakkeessa sekä aineiston analysoinnissa huomioimme eettisyyden ja tietosuojan. Käytimme sensitiivistä otetta kysymysten asettelussa niin, että kysymykset eivät olleet ketään loukkaavia. Muodostimme vain sellaisia kysymyksiä, jotka olivat tärkeitä tutkimuskysymyksen kannalta.

Pohdimme, että olisiko haastattelemalla saanut enemmän tietoa juuri tältä kohderyhmältä. Lisäksi saimme kyselyyn vastanneilta palautetta, että he kokivat kyselylomakkeen raskaaksi täyttää. Mielestämme valitsemamme kysymykset olivat aiheeseen nähden relevantteja ja aineisto olisi voinut jäädä suppeaksi, jos kysymyksiä olisi ollut vähemmän. Näillä kysymyksillä saimme vastauksen tutkimuskysymykseen. Aineiston analysointimenetelmä herätti paljon pohdintaa ja sopiva analysointitapa olisi voinut olla myös teemoittelu tai tyypittely. Aineisto oli joidenkin kysymysten kohdalla melko niukkaa, mikä aiheutti haastetta aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin. Aineiston niukkuus vaikutti myös tulosten tarkasteluun ja johtopäätösten laajuuteen. Sen sijaan saimme tutkimuskysymyksen ulkopuolelta hyvää aineistoa, jota pystyimme hyödyntämään pohdinnassa.

Opinnäytetyön toteutus ei edennyt aivan suunnitellun aikataulun mukaisesti. Kun työn teossa on mukana useampia tahoja, vaatii yhteistyö usean henkilön aikataulujen yhteensovittamista, mikä toi omia haasteita työn edistymiseen. Toteutuksen suhteen on osattava mukautua ja joustaa, kun tehdään yhteistyössä työelämän kanssa. Tältä osin oma tutkimusosaamisemme on kehittynyt. Opinnäytetyön sekä tutkimuksen tekemisen kannalta opimme, että menetelmien valinta voi olla ristiriitaista. Koemme, että tärkeää on osata perustella valintansa. Lisäksi erittäin tärkeää on muistaa eettisyys ja sensitiivisyys tutkimuksessa, erityisesti arkaa aihetta käsitellessä – ei pelkästään aineiston keruun vaiheessa vaan myös tulosten julkaisussa.

7.2. Tulosten tarkastelu ja kehittämisideat

Päätuloksina saimme esille että, vertaistukiryhmä tukee lähisuhdeväkivaltaan liittyvien kokemusten käsittelyssä. Vertaistukiryhmässä kävijät pitivät ryhmään osallistumista todella tärkeänä ja ryhmä mahdollisti omasta kokemuksesta kertomisen ja kuulluksi tulemisen. Vertaisen samantapaisten kokemusten koettiin mahdollistavan ymmärtämisen.

Tämän tutkimuksen tuloksista nousee selkeästi esiin vertaistukiryhmän tärkeys. Mielestämme jatkossa vastaavaa toimintaa olisi syytä kehittää, sillä tällä hetkellä tiedossamme ei ole toista vastaavaa jatkuvaa vertaistukiryhmää. Työmme tuloksista nousi esille selkeitä eroja ammattilaisen ja vertaisen antamassa tuessa. Ammattilaisen koetaan antavan enemmän teoreettista tietoa, kun taas vertaisen antama tuki on enemmän kokemuksellista tietoa, jolloin nämä tuen muodot eivät kilpaile keskenään vaan ennemminkin tukevat toisiaan. Sama asia tuli ilmi myös työmme viitekehyksestä. Tästä voimme myös päätellä vertaistuen- ja toiminnan tarvetta ja merkitystä. Onko sitä tarpeeksi saatavilla?

Yhtä henkilöä lukuun ottamatta vastaajat kertoivat saaneensa tiedon vertaistukiryhmästä Oulun ensi- ja turvakoti ry:ltä. Pohdimmekin, että millä tavoin nämä henkilöt ovat ohjautuneet tai löytäneet Oulun ensi- ja turvakoti ry:lle. Jatkossa olisi kiinnostavaa selvittää, miten hyvin julkisessa palvelujärjestelmässä on tietoa siitä, että ikääntyville, väkivaltaa kokeneille henkilöille on vertaistukiryhmä ja millä tapaa sieltä esimerkiksi ohjaus toimintaan tapahtuu.

Toistaiseksi Suomessa ei ole vielä kansallista toimintamallia ikääntyneitä koskevan lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi, mutta sosiaalihuolto- ja vanhuspalvelulaki eli nykyinen laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista velvoittavat ryhtymään tarvittaessa toimenpiteisiin (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 4.35§; Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista 980/2012 4.25§). Aineistostamme, kuin myös aiheeseen liittyvistä lähteistä nousi esille tarve mahdollisen lähisuhdeväkivallan systemaattiseen puheeksi ottamiseen. Luoman artikkelin mukaan meillä ei ole riittävää koulutusta eikä tietoa tunnistaa ja puuttua väkivaltaan sosiaali- ja terveystalveluissa. Kaikilla sosiaali- ja terveystalan ammattilaisilla tulisi olla valmiudet ikääntyneisiin kohdistuvan väkivallan ja kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja sen estämiseen pyrkivän toiminnan taitoihin. (Luoma ym. 2018. Viitattu 4.12.2019.)

Pohdimme aineistosta nousseen perusteella ikäluokan erityispiirteitä ja niiden vaikutusta vertaistukitoiminnan järjestämiseen, sekä mahdollisen lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamiseen. Vastauksista nousi esiin kokemus siitä, että tämän ikäryhmä on tottunut pärjäämään ja pitämään ”mölyt mahassa”. Tämän vuoksi avunhakeminen koettiin vaikeana. Ikäryhmän erityispiirteenä nähtiin myös elämäkokemus, jota nuorena ei ole.

Lähisuhdeväkivalta koettiin tässä ikäryhmässä kielletyksi puheenaiheeksi siviilissä, jonka vuoksi lähisuhdeväkivallasta puhuminen voi olla vaikeaa ammattilaisellekin. Näiden vastausten myötä pidämme perusteltuna ikääntyneelle suunnattua vertaistukiryhmää. Esiin nousi myös kokemus siitä, että kaikilla ammattilaisilla ei ole empatiakykyä.

Koemme tärkeänä ammattilaisten rohkean ja suoran kysymisen mahdollisesta lähisuhdeväkivallasta. Aineistosta nousi esille paljon hyviä vinkkejä ja huomioitavia asioita puheeksi ottamiseen. Ammatilaisen tulee ottaa huomioon juuri tämän ikäluokan erityispiirteet, kuten kyseisen sukupolven käyttäytymiskulttuuri ja iän tai esimerkiksi muistisairauden mukanaan tuomat vaikutukset. Aineistosta nousi toive, että asiasta kysyttäisiin suoraan ja säännöllisesti, ikäluokkaan liittyvät asiat huomioiden. Keskustelun kannalta olennaista on saada luottamuksellinen ja avoin ilmapiiri. Vastauksista nousi esiin kokemus siitä, että ammatilainen on aloittanut keskustelun teoreettisilla faktoilla, jonka jälkeen asiakas on itsekkin voinut pikkuhiljaa alkaa sanoittaa kokemaansa väkivaltaa. Huomioitavaa on erityisesti, ettei väkivallan uhri usein pysty puhumaan, ja se auttaa, jos ammatilainen auttaa sanomalla asiat ensin.

Ammattilaisille on olemassa ohjeistuksia ja lomakkeita avuksi ja tueksi lähisuhdeväkivallasta kysymiseen ja uhrin kohtaamiseen. Näistä olisi tietenkin hyvä saada levitettyä tietoutta mahdollisimman monille ammatilaisille, kaikilla sektoreilla. Puheeksi ottamisen keinona nähtiin ensisijaisesti kyselevä tapa ja toivottiin, että aiheesta keskustellaan suoraan. Toivottiin että ammatilainen tekisi tiukkoja kysymyksiä, kuulustelemalla kuten poliisi, jotta keskustelu lähtee käyntiin. Samalla kuitenkin tukien ja neuvoen, saadakseen luottamuksen. Ammatilaiselta toivottiin avointa suhtautumista asiaan ja että asiakas saisi rehellisiä neuvoja. Pohdimme puheeksi ottamiseen liittyen voisiko mahdollista lähisuhdeväkivaltaa kartoittavat kysymykset olla osana esimerkiksi tiettyjä lääkärintarkastuksia, tai olla rutiininomainen osa lääkärikäyntiä aina, kun kyseessä on ikääntynyt henkilö? Tällöin se helpottaisi puheeksi ottamista myös ammatilaisen puolelta, kun se kuuluisi systemaattisesti tiettyihin tilanteisiin. Puheeksi ottamiseen voitaisiin kehittää myös selkeä toimintamalli, joka helpottaisi aiheesta kysymistä ja saisi myös ikääntyneen ymmärtämään, että kysymykset kuuluvat rutiinitoimenpiteisiin.

7.3 Oma oppiminen

Sosiaalialan kompetensseja tarkastellessa voimme todeta oppineemme jotain lisää jokaiselta osa-alueelta, niin eettisessä ja asiakastyön osaamisessa, palvelujärjestelmäosaamisessa, kriittisessä ja osallistavassa yhteiskuntaosaamisessa, kuin myös kehittämisosaamisessa ja johtamisosaamisessa. Eettiseen osaamiseen liittyen pyrimme koko työmme teon ajan ottamaan huomioon sosiaalialan arvot ja eettiset periaatteet ja toimimaan niiden edellyttämällä tavalla. Pidimme huolta tietosuojan säilymisestä ja itsemääräämisoikeuden toteutumisesta, korostimme vastaamisen olevan vapaaehtoista, emmekä keränneet osallistujista henkilökohtaisia tietoja. Pohdimme ja reflektoimme työmme aikana heränneitä arvostiritoja ja epäselviä tilanteita ja opimme ottamaan eettisyyden paremmin huomioon.

Asiakastyön osaamiseen liittyen pyrimme kyselylomakkeen ja saatekirjeen valmisteluvaiheessa ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon osallistujien näkökulman ja tilanteen. Pyrimme valitsemaan aineiston keruumenetelmän kohderyhmälle ja aiheeseen sopivaksi. Reflektoimme omaa ihmiskäsitystä ja arvomaailmaa pohtien sitä, kuinka se vaikuttaa siihen millaisia tulkintoja aineistosta teemme. Palvelujärjestelmäosaamiseen liittyen pyrimme hahmottamaan osallistujien palvelupolkua, ja sitä, kuinka työssämme esillä olevaan palvelumuotoon päädytään. Pohdimme myös sitä, kuinka toimiva kokonaisuus nykyinen palvelujärjestelmä on ja mitä voisi tehdä, jotta palvelut kohdentuisivat oikein ja ihmiset saisivat tarvitsemansa avun. Myös yhteistyön merkitys palvelujärjestelmän eri osien ja eri sektoreiden välillä nousi esiin työn aikana. Tarkastelimme työhöme liittyviä lakeja ja sitä, mihin toimiin ne ammattilaisia velvoittavat.

Kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen osalta pohdimme palveluiden tasa-arvoisuutta ja saavutettavuutta ja opimme lähisuhdeväkivallan ilmiöstä. Kehittämisosaamisesta ja tutkimuksesta opimme tutkimusprosessin kulkua ja tutkimustyön eri osa-alueita. Työssämme olemme saaneet paljon uutta tietoa ja käytännön kokemusta tutkimukseen liittyvistä tärkeistä seikoista, kuten tutkimusmuodon ja aineiston keruumenetelmän valitsemisesta ja aineiston analyysistä. Opimme pohtimaan kehittämisideoita työmme pohjalta ja saimme lisää oppia kehittämisen merkityksestä.

Johtamisosaaminen jäi työhöme liittyen vähemmälle huomiolle, mutta pohdimme kuinka tärkeää esimiestyössä, on osata tutkimus- sekä raportointitaitoja muun muassa toiminnan perustelua sekä kehittämistä varten. Jos toimintaa halutaan muuttaa tai kehittää niin se vaatii johdon hyväksynnän sekä sitoutumisen asiaan.

Itse asetimme työmme oppimistavoitteiksi sosiaalialan kompetenssien lisäksi oman tietoisuuden lisäämisen tästä aiheesta, laadullisen tutkimusprosessin kulun oppimisen sekä tiedon ja valmiuden lisäämisen sensitiivisten asioiden puheeksi ottamiseen asiakkaiden kanssa. Kuten jo edellä kompetenssien tarkastelussa tuli ilmi, koemme saavuttaneemme oppimistavoitteemme. Erityisesti saimme aineistosta hyviä vinkkejä sensitiivisten asioiden puheeksi ottamiseen, tulevana ammattilaisena on tärkeä kuulla asiakkaan näkökulma asiasta.

Myös tietoisuus lähisuhdeväkivallasta ja sen yleisyydestä on lisääntynyt paljon, kuin myös vertaistuen merkityksestä ja siihen vaikuttavista merkityksellisistä tekijöistä.

LÄHTEET

Aho, A-L. & Kylmä, J. 2012. Sensitiivinen tutkimus hoitotyössä- näkökohtia tutkimusprosessin eri vaiheissa. Viitattu 27.9.2019, <http://elektro.helsinki.fi/se/h/0786-5686/24/4/sensitii.pdf>

Ahola, T. & Ahola, M. 2016. Väkivallasta turvallisuuteen. Helsinki: Bookwell Oy.

AMEO 2019. Ryhmyttämisoas. Viitattu 1.10.2019, <https://ameo.fi/wp-content/uploads/2018/02/Ryhmyttämisoas.pdf>

Heikkilä, T. 2014. Kvantitatiivinen tutkimus. Viitattu 21.10.2019, <http://www.tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ikonen, E-R. 2015. Kehittyvä kotihoito. Keuruu: Otava Oy.

Jyrkämä, Olli. 2010. Vertaistoiminta kannattaa. Vertaistukiryhmä käyntiin! Viitattu 29.1.2020, http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf

Kallinen, K., Pirkainen, H. & Rautio, S. 2018. Sensitiivinen tutkimuksessa. Painettu EU:ssa.

Kivelä, S-L. 2012. Hyviä vuosia. Arvokas ja turvallinen ikääntyminen. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Laimio, A. & Karnell, S. 2010. Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Solver palvelut Oy. Viitattu 21.2.2019, http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 28.12.2012/980.

Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 1354/2014.

Luoma, M-L., Tiilikallio, P., Helakallio, P. 2018. Kotona asuviin ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu ja väkivalta. Viitattu 21.2.2019, <https://www.duodecimlehti.fi/duo14508>

Luoma M-L., Koivusilta M., Lang G., Enzenhofer E., De Donder L., Verte D., Reingarde J., Tamutiene I., Ferreira-Alves J., Santos A.J. & Penhale B. 2011. Prevalence study of abuse and violence against older women. Results of a multi-cultural survey in Austria, Belgium, Finland, Lithuania and Portugal. European report of the AVOW project. Finland: National institute for health and welfare (THL). Viitattu 13.4.2019, https://thl.fi/documents/189940/259311/AVOWEuropeanResearchReport_April2011.pdf

Luoma, M-L. & Manderbacka, C. 2009. Breaking the Taboo: Ikääntyneiden naisten kaltoinkohtelu perheissä: tunnista ja toimi!. National Institute for Health and Welfare. Viitattu 14.4.2019, <http://static.ecome.fi/upload/4802/Opas%20-%20Breaking%20the%20Taboo.pdf>

Mikkonen, I. & Saarinen, A. 2018. Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tietosanoma.

Nettiturvakoti. 2019. Väkivallan monet muodot. Viitattu 14.4.2019, <https://nettiturvakoti.fi/tunnista-vakivalta/vakivallan-monet-kasvot/>

Oulun ensi- ja turvakoti ry. 2019. Apua väkivallasta selviytymiseen. Viitattu 11.5.2019, <https://ensijaturvakotienliitto.fi/oulunensijaturvakoti/apua/vakivalta-lahisuhteessa/#vertaistukiryhmat>

Rauhalampi, I. 2019. Lähisuhdeväkivallan maa – miksi suomalainen satuttaa läheistään? Viitattu 4.12.2019, <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/16/lahisuhdevakivallan-maa-miksi-suomalainen-satuttaa-laheistaan>

Saaranen- Kauppinen, A.& Puusniekka, A. 2006. Edustavuus. Viitattu 31.12.2019, https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2_4.html

Suomen virallinen tilasto 2017. Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=2342-9151. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta 2016. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 13.4.2019, http://www.stat.fi/til/rpk/2016/15/rpk_2016_15_2017-05-31_tie_001_fi.html

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Aikuisten terveys-, hyvinvointia- ja palvelututkimus. Tulospöytäkirja 2017. Viitattu 13.4.2019, <http://www.terveytemme.fi/ath/tampere-raiso/index.html>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Lomakkeet väkivallan puheeksi ottamiseen ja kirjaamiseen. Viitattu 22.1.2020, https://thl.fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lomakkeet_vakivallan_puheeksi_ottamiseen_ja_kirjaamiseen#V%C3%A4kivaltatapausten%20kartoituslomake

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Lähisuhdeväkivalta. Viitattu 13.4.2019, <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/sukupuolistunut-vakivalta/sukupuolistuneen-vakivallan-muotoja/lahisuhdevakivalta>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen. Viitattu 16.4.2019, <https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/hyvinvointia-vanhuuteen/lahisuhdevakivallan-tunnistaminen>

Tiilikallio, P. & Säles, E. 2018. Täällä on lupa puhua väkivallasta. Helsinki: Kopio Niini Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 25.9.2019, <https://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2018. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet. Viitattu 25.9.2019, https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/TENK_IEEA_tyoryhman_muistio_250518.pdf

Sarvimäki, A., Heimonen, S. & Mäki-Petäjä-Leinonen, A. 2010. Vanhuus ja haavoittuvuus. Helsinki: Edita Prima.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Suvanto ry. 2019. Tietoa ammattilaisille. Viitattu 14.4.2019, <https://www.suvantory.fi/tietoa-ammattilaisille/>

Suvanto ry. 2019. Tunnistaminen. Viitattu 14.4.2019, <https://www.suvantory.fi/ikaihminen-kaltoinkohtelu/tunnistaminen/>

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Viitattu 21.5.2019, <http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>

Väestöliitto 2018. Apua uhreille ja tekijöille. Viitattu 11.7.2019, https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/apua-uhreille-ja-tekijoille/

LIITTEET

KYSELYLOMAKE

LIITE 1

VERTAISTUEN MERKITYS IKÄÄNTYNEELLE, LÄHISUHDEVÄKIVALTA KOKENEELLE

Lukekaa kysymykset ensin huolella läpi ja aloittakaa sitten vastaaminen. Vastatkaa kysymyksiin omien kokemustenne mukaan. Valitkaa ympyröimällä kokemustanne vastaava vaihtoehto tai kirjoittakaa vastauksenne sille varattuun tilaan. Osassa kysymyksiä on valmiiden vaihtoehtojen lisäksi myös avointa tilaa, johon voitte avata kokemustanne lisää. Elleite halua vastata kysymykseen, voitte kirjoittaa "en osaa sanoa". Vastauslomakkeet palautetaan ryhmänohjaajalle. Tarvittaessa voitte pyytää lisää paperia ohjaajalta. Numeroikaa vastaukset lisäpaperille kysymysten mukaan.

Taustatiedot

1. Kuinka kauan olette olleet mukana vertaistukiryhmässä?

2. Mistä saitte tiedon vertaistukiryhmästä?

Tutkimustehtävää avaavat kysymykset

3. Kuinka tärkeäksi koette vertaistukiryhmään osallistumisen

- a. Todella tärkeäksi
- b. Melko tärkeäksi
- c. En kovin tärkeäksi
- d. En ollenkaan tärkeäksi
- e. Ei mielipidettä

4. Minkälaisena koette vertaistukiryhmän merkityksen itsellenne?

5. Missä määrin vertaistukiryhmään osallistuminen on tukenut lähisuhdeväkivaltaan liittyvien kokemusten käsittelyä?

- a. Hyvin paljon
- b. Melko paljon
- c. Jonkin verran
- d. Ei ollenkaan
- e. En osaa sanoa

6. Onko vertaistukiryhmään osallistuminen vaikuttanut hyvinvointiinne?

a. Kyllä, miten?

b. Ei, miksi ei?

c. En osaa sanoa

7. Kuvaile kokemukset vertaistuen toteutumisesta ryhmän osallistujien kesken? (Vertaistuen toteutumiseen vaikuttaa muun muassa kuuleminen, kertominen, samantapaiset kokemukset muiden kanssa, ymmärtäminen, yhdenvertaisuus ja hyväksytyksi tuleminen)

8. Millaisena koette vertaistukiryhmään osallistumisen? (Voitte kertoa esimerkiksi siitä, millaista oli tulla mukaan ryhmään, ryhmähengestä, keskusteluun osallistumisesta, ryhmänohjauksen merkityksestä)

9. Mitä pidätte tärkeimpinä asioina vertaistukiryhmän toiminnassa? Asettakaa alla olevat vaihtoehdot tärkeysjärjestykseen numeroimalla ne 1 - 6 (kun 1 on tärkein). Halutessanne voitte lisätä jonkin muun tärkeän asian, jota ei ole esitetty taulukossa.

Samantapaiset kokemukset muiden kanssa	
Omaista kokemuksesta kertominen ja kuulluksi tuleminen	
Tunne kuulumisesta johonkin	
Hyväksytyksi tuleminen	
Ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen	
Tiedon saaminen	

Jokin muu, mikä? _____

10. Onko läheissuhteissanne ja niihin liittyen elämäntilanteessanne tapahtunut muutoksia vertaistukiryhmään osallistumisen myötä?

a. Kyllä, millaisia?

- b. Ei
- c. En osaa sanoa

11. Ensi – ja turvakodin vertaistukiryhmä on tarkoitettu iäkkäille 60 vuotta täyttäneille henkilöille. Onko tällä ikäryhmällä mielestänne erityispiirteitä, jotka tulisi ottaa huomioon lähisuhdeväkivaltaan liittyvää vertaistoimintaa järjestettäessä? Millaisia?

12. Oletteko saaneet ammattilaisen antamaa tukea lähisuhdeväkivaltaan liittyen?
(Ammattilaisella tarkoitetaan henkilöä, joka työnsä puolesta tukee ja neuvoa)

- a. Kyllä
- b. En

Jos vastasitte kyllä, niin vastatkaa seuraavaan kysymykseen

13. Onko vertaistuessa ja ammattilaisen antamassa tuessa mielestänne eroavaisuuksia? Minkälaisia?

14. Kuinka ammattilaisen tulisi mielestänne ottaa mahdollinen lähisuhdeväkivalta puheeksi? Mitä on hyvä ottaa huomioon? (Ammattilaisella tarkoitetaan henkilöä, joka työnsä puolesta tukee ja neuvoa)

15. Halutessanne voitte kirjoittaa tähän lisää kokemuksestanne

Kiitos osallistumisestanne!

Hyvät ryhmäläiset!

Teemme Ensi- ja turvakodin kanssa yhteistyössä opinnäytetyötä aiheena lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden, kotona asuvien ikääntyneiden kokemuksia vertaistuen merkityksestä. Tässä työssä tarkoitamme ikääntyneellä yli 60-vuotiaasta henkilöä. Tutkimustehtävämme on: Millaisia kokemuksia ikääntyneillä lähisuhdeväkivaltaa kokeneilla on vertaistuesta. Tutkimuksellemme on myönnetty tutkimuslupa Oulun ammattikorkeakoulun ja Ensi- ja turvakodin puolesta.

Aiheena ikääntyneiden kokema lähisuhdeväkivalta on ollut edelleen vähän esillä ja monissa lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä tutkimuksissa ikääntyneet on rajattu pois. Työn tavoitteena on kuvailla vertaistuen merkitystä lähisuhdeväkivaltaa kokeneelle ikääntyneelle. Koemme tärkeäksi aiheen esille nostamisen kokemusten kautta, jotta tukimuotoja voidaan kehittää edelleen ja tietoisuus aiheesta lisääntyy. Ammatilaiset voivat käyttää työn tuloksista saatua tietoa lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisessa.

Olemme kolmannen eli viimeisen vuoden sosionomiopiskelijoita Oulun Ammattikorkeakoulussa. Sosionomi työskentelee sosiaalialalla monien eri ikä- ja kohderyhmien kanssa esimerkiksi erilaisissa ohjaus- ja neuvontatehtävissä. Olemme suorittaneet opiskeluiden aikana seniorityön syventävät opinnot ja tehneet ammattiharjoittelun seniorityöhön liittyen. Olemme saaneet tästä ikäluokasta kokemusta myös työn kautta ennen näiden opintojen aloittamista. Eräässä hankevierailussa nousi esille ikääntyneiden kokema lähisuhdeväkivalta, josta saimme idean tähän opinnäytetyöhömmme.

Vastaaminen kyselyyn on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Olemme erittäin kiitollisia, mikäli haluatte osallistua työmme tekemiseen vastaamalla kyselylomakkeeseen. Vastauksenne ovat tärkeää kokemustietoa vähän esillä olleesta aiheesta. Emme kerää mitään henkilötietoja, jolloin vastauksia ei voida yhdistää tiettyihin henkilöihin. Puhumme työssämme Ensi- ja turvakodin vertaistuellisesta ryhmästä, mutta emme tuo ilmi ryhmän nimeä. Säilytämme aineistoa niin, että se on vain meidän saatavilla, ja vain sen ajan, että saamme tulokset raportoitua. Tämän jälkeen hävitämme aineiston silppuroimalla.

Työn arvioitu valmistumisajankohta on alkuvuodesta 2020. Tulokset tullaan julkaisemaan sähköisessä opinnäytetöiden esittelyjärjestelmässä, osoitteessa theseus.fi, missä se on julkisesti kaikkien nähtävillä. Tulemme kertomaan työstämme myös Ensi- ja turvakodin henkilökunnalle, sekä mahdollisesti myös jossakin muodossa teille, niin halutessanne. Tutkimukseen liittyviin kysymyksiin vastaamme sähköpostitse.

Työmme ohjaajina toimivat Seija Kokko (seija.kokko@oamk.fi) ja Reetta Saarnio (reetta.saarnio@oamk.fi).

Ystävällisin terveisin,

Pauliina Kaarivaara
sposti: c6kapa01@students.oamk.fi

Meeri Tiikkaja
sposti: o7jome00@students.oamk.fi